

**Innowacyjne projekty
w parkach narodowych**
str. 4

**Punkt
dla Przyrody**
str. 8

**Zielona rewolucja
w Polsce**
str. 18

w Centrum

Magazyn Projektów Europejskich

ISSN 2545-1383 **Nr 3/2025**

Słowo wstępne
str. 3

OCHRONA PRZYRODY

Edukacja dla przyszłości: innowacyjne projekty w parkach narodowych
str. 4-7

Punkt dla Przyrody
str. 8-9

Ochrona przyrody i rozwój zielonej infrastruktury
str. 10-11

Fundusze UE dla przyrody
str. 12-15

Ochrona mokradł dla przyrody, ludzi i klimatu
str. 16-17

Zielona rewolucja w Polsce
str. 18-23

EKOLOGIA

Eko-ambasadorzy w trosce o zdrowie i klimat
str. 24-25

Żyj i oddychaj zdrowo na Podkarpaciu
str. 26-27

NaszEauto – dotacja na zakup „elektryka”
str. 28-29

Pożyczki OZE w unijnych programach regionalnych
str. 30-31

Nie marnujmy żywności!
str. 32-33

Zielone lekcje dla przyszłości
str. 34-35

WSPÓŁPRACA TRANSGRANICZNA

Pogranicze przyjazne klimatowi
str. 36-37

Unia wspiera przyrodę pogranicza polsko-słowackiego
str. 38-39

Ekologia – wspólna sprawa
str. 40-41

Misja ekologiczna programu Interreg Południowy Baltyk
str. 42-43

EKSPERT RADZI

Moda (nie)dobra na wszystko
str. 44-45

fot. CPE

Szanowni Państwo,

podczas wakacji na pewno większość z nas miała okazję lepiej poznać walory przyrodnicze Polski. Zdajemy sobie sprawę, jak piękne i cenne są to zasoby. Obserwujemy też zmiany – gęstsza sieć zabudowy w miejscach, gdzie do tej pory przeważały łąki i lasy, mniej wody w jeziorach, ale także nowe trasy rowerowe czy przyrodnicze ścieżki edukacyjne. Jak chronić środowisko naturalne i jednocześnie nie ograniczać do niego dostępu? W tym numerze przedstawiamy właśnie możliwości finansowania zielonych inwestycji z Funduszy Europejskich. Rozpoczynamy od najwyższej formy ochrony – parków narodowych, a głównie od ich potencjału edukacyjnego. Przy okazji cieszę się z postępu prac nad utworzeniem Parku Narodowego Doliny Dolnej Odry. Będzie to pierwszy od 24 lat, nowy park narodowy w Polsce, który stanowi największe torfowisko Europy Środkowej, cenne pod względem przyrodniczym, krajobrazowym i historycznym.

Wskazujemy na ogromną rolę innowacyjnych procesów, takich jak renaturyzacja terenów przyrodniczych, cyfrowy monitoring obszaru

Natura 2000 czy śledzenie zapotrzebowania, zużycia oraz produkcji energii w lokalnych samorządach. Nie zapominamy zatem o transformacji energetycznej kraju, która ma znaczenie nie tylko dla czystego powietrza czy mniejszych kosztów energii, ale także jest ściśle związana z prawidłowym zarządzaniem zasobami środowiskowymi. Wiele projektów realizowanych jest w wymiarze transgranicznym i tradycyjnie podajemy ich przykłady z programów Interreg. O potrzebie inwestycji w energetykę oraz innowacyjności mówiło także kierownictwo Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej podczas Forum Ekonomicznego w Karpaczu. Jednym z kluczy do sukcesu, jeśli chodzi o ekologiczny oraz innowacyjny rozwój, jest właśnie sprawne współdziałanie administracji, samorządów oraz jednostek naukowych, a także świadome zaangażowanie mieszkańców. Życzę Państwu ciepłego pożegnania z latem i wielu okazji do odkrywania walorów jesieni!

MARCIN KOŁNIERZAK
dyrektor Centrum Projektów Europejskich

arch. P. Tałałaj/Biebrzański Park Narodowy

Edukacja dla przyszłości: innowacyjne projekty w parkach narodowych

Oglądanie żywych nietoperzy w Ojcowskim Parku Narodowym, spacer w koronach drzew w Roztoczańskim Parku Narodowym, a może warsztaty z wykorzystaniem multimedialnych narzędzi w nowoczesnych centrach edukacyjnych? Już wkrótce te atrakcje będą dostępne w polskich parkach narodowych. Dzięki unijnemu wsparciu powstają w nich nowoczesne centra i ścieżki edukacyjne, by w innowacyjny oraz przyjazny sposób zainteresować kolejne pokolenia przyrodą i jej ochroną.

Parki narodowe – najwyższa forma ochrony przyrody w Polsce – są tworzone, aby zapewnić ochronę różnorodności biologicznej, przyrody nieożywionej i krajobrazów na najcenniejszych przyrodniczo obszarach. Z jednej strony, w granicach parków narodowych ochronie podlega wszystko – przyroda ożywiona i nieożywiona oraz walory krajobrazowe. Z drugiej strony mają służyć społeczeństwu nie tylko poprzez utrzymanie zasobów przyrodniczych w dobrym stanie, ale także

poprzez działania edukacyjne i udostępnianie obszaru parku¹. Z roku na rok cieszą się rosnącym zainteresowaniem turystów. W pierwszym kwartale 2025 roku, a zatem w zimowe miesiące, charakteryzujące się krótkim dniem i różnymi warunkami pogodowymi, odwiedziło je ponad 2,2 miliona osób, a w zajęciach edukacyjnych uczestniczyło ponad 100 tysięcy osób.

Pogodzenie potrzeby ochrony zasobów przyrodniczych z umożliwieniem społeczeństwu

¹ Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, art. 8b. ust. 1 – główne zadania parków narodowych

korzystania z walorów parków poprzez skuteczne skanalizowanie ruchu turystycznego w miejscach atrakcyjnych wizualnie, ale poza obszarami ochrony ścisłej, to ogromne i kosztowne wyzwanie. Jednym z kluczowych narzędzi w tym zakresie jest odpowiednio zaprojektowana infrastruktura, która pozwala na ukierunkowanie ruchu turystycznego w sposób bezpieczny dla środowiska naturalnego oraz atrakcyjny dla turystów.

Dzięki możliwościom, jakie dają środki UE, parki narodowe realizują te zadania, systematycznie rozwijając swoją ofertę edukacyjną i turystyczną, a także prowadząc działania ochrony czynnej.

Edukacja na światowym poziomie

Nowoczesne centra edukacyjne są ważnym składnikiem atrakcyjnej i skutecznej edukacji dotyczącej ochrony przyrody w parku narodowym. W bieżącej unijnej perspektywie finansowej, dzięki wsparciu z programu Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027 (FEPW) oraz Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027 (FEnIKS), parki narodowe zaplanowały realizację 21 projektów na rzecz takich placówek. Niektóre przedsięwzięcia dotyczą rozwoju, rewitalizacji czy remontu istniejących ośrodków. Powstanie też kilka nowych obiektów. Przewidywany wkład środków UE wynosi ok. 300 mln zł. Projekty są w różnych fazach realizacji, jednak już w perspektywie kilku sezonów zwiedzający będą mogli skorzystać z nowych udogodnień w budynkach oraz licznych atrakcji edukacyjnych.

Dzięki dofinansowaniu z Funduszy Europejskich powstaną nowoczesne centra edukacyjne w trzech parkach narodowych, które dotychczas nie dysponowały takimi ośrodkami. W Babiogórskim Parku Narodowym będzie funkcjonowało Centrum MORGI. Nowa inwestycja nie tylko pozwoli na kompleksowe realizowanie jednego z celów ustawowych parku, jakim jest prowadzenie działań z zakresu edukacji przyrodniczej, ale również zwiększy do nich dostępność osób z różnymi rodzajami i stopniami niepełnosprawności. Budżet projektu wynosi 72,4 mln zł, z czego 49,3 mln zł to środki z programu FEnIKS. W największym parku narodowym w Polsce – Biebrzańskim Parku Narodowym realizowana będzie budowa ośrodka edukacyjno-muzealnego pod nazwą Europejskie Centrum Ochrony Klimatu i Mokradeł w Goniądzu. Inwestycja będzie kosztowała ok. 60,2 mln zł, w tym ok. 41,9 mln zł

pochodzić będzie z programu FEnIKS. Świętokrzyski Park Narodowy buduje Centrum Edukacji Przyrodniczej w Nowej Słupi. Będzie on odgrywał kluczową rolę w edukacji ekologicznej dla zwiedzających Góry Świętokrzyskie oraz Świętokrzyski Park Narodowy, jak również stanowił ważny element kompleksu turystycznego w Nowej Słupi (razem z Muzeum Starożytnego Hutnictwa i Centrum Dziedzictwa Gór Świętokrzyskich) o formacie ponadregionalnym. Budżet projektu to 71,8 mln zł, z czego prawie 49,6 mln zł pochodzi z programu FEPW.

Rewitalizacja perełek architektury

Fundusze Europejskie zostaną także wykorzystane w celu dostosowania istniejących, ale nieco przestarzałych, ośrodków edukacyjnych do współczesnych możliwości prezentowania wiedzy. W ramach niektórych projektów zostanie przeprowadzona rewitalizacja obiektów zabytkowych – jak np. w Wigierskim Parku Narodowym, gdzie planuje się modernizację kompleksu budynków zabytkowej leśniczówki w Warnowie. Powstanie tam Siedlisko Edukacyjne „Sylwana” – innowacyjna przestrzeń na potrzeby edukacji ekologicznej, umożliwiająca organizację warsztatów, wystaw oraz innych form aktywności edukacyjno-promocyjnej. Obiekt będzie dostosowany do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. W Ojcowskim Parku Narodowym chętni turyści wkrótce będą mogli odwiedzać żywe nietoperze. Bytują one w zabytkowej willi Grzybowskiej, która po rewitalizacji zostanie przekształcona w Centrum Nietoperza. Zwyczaje oraz zachowanie tych niezwykłych zwierząt będzie można na bieżąco obserwować dzięki nieinwazyjnej transmisji do monitorów w pomieszczeniach edukacyjnych, a dźwięki będą rejestrowane

arch. Ojcowski Park Narodowy

przy pomocy detektorów. Materiały edukacyjne i zagospodarowanie wnętrza części budynku na potrzeby ekspozycji pozwolą odwiedzającym poszerzyć wiedzę na temat nietoperzy. Rozbudowując Muzeum Wigier, Wigierski Park Narodowy postawił na nowoczesne rozwiązania, które zwiększą energooszczędność budynku. W tym celu planowany jest montaż paneli fotowoltaicznych na dachu oraz modernizacja systemu ogrzewania budynku. Ciekawym rozwiązaniem jest też zagospodarowanie wody zbieranej z dachu budynku (tzw. wody szarej), która będzie wykorzystywana w toaletach.

Warto tu również wspomnieć o modernizacji Ośrodka Edukacji Przyrodniczej (Dworek Gubernatora) wraz z rekonstrukcją Polany Edukacyjnej w Białowieskim Parku Narodowym, co jest możliwe dzięki dofinansowaniu ze środków programu FEPW. Pochodzący z 1845 roku, Dworek Gubernatora – jako najstarszy budynek drewniany w Białowieży – posiada ogromną wartość historyczną i stanowi jedną z głównych wizytówek Białowieskiego Parku Narodowego oraz okolic Puszczy Białowieskiej. Został wpisany do rejestru zabytków w 1979 roku. Istotą projektu jest remont Dworku Gubernatora wraz z przyległą Polaną Edukacyjną, w ramach którego zostanie przeprowadzona modernizacja oraz informatyzacja pomieszczeń, aby nadal mogły pełnić funkcję edukacyjną. Zwiększenie atrakcyjności obiektu edukacyjnego, jakim jest Ośrodek Edukacji Przyrodniczej, ma duże znaczenie, ponieważ od prawie trzech dekad odbywają się tam zajęcia edukacyjne, warsztaty, wydarzenia i festiwale przyrodnicze, a także koncerty czy wystawy.

Wiedza na każdym kroku

Intensyfikacja ruchu turystycznego w parkach narodowych, szczególnie w popularnych lokalizacjach, może prowadzić do nieodwracalnych szkód w środowisku naturalnym. W związku z tym konieczne jest wdrażanie rozwiązań, które zachęcą odwiedzających do poruszania się po wyznaczonych trasach i na określonych obszarach. W kanalizacji ruchu turystycznego istotną rolę pełnią nie tylko szlaki turystyczne, ale także odpowiednio zaprojektowana infrastruktura na świeżym powietrzu, przygotowana do przyjęcia większej liczby osób bez szkody dla środowiska. Realizowane przez parki narodowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne uwzględniają zatem takie obiekty, jak: ścieżki edukacyjne, polany, zagrody pokazowe, punkty widokowe itp.

Roztoczański Park Narodowy w ramach programu Edukacja Nowe Horyzonty planuje m.in. przygotowanie ścieżki w koronach drzew i multisensorycznej ścieżki edukacyjnej. Również Poleski Park Narodowy modernizuje oraz rozbudowuje Ośrodek Dydaktyczno-Muzealny w Starym Załuczu. Projekt zakłada zagospodarowanie otoczenia Ośrodka Edukacyjnego Zagroda „Poleskie Sioło” w Wytocznie. Planowane jest stworzenie, w oparciu o rodzime gatunki roślin, tradycyjnego, przydomowego ogrodu, nawiązującego do charakteru poleskiej wsi z lat 30. i 40. ubiegłego wieku, który będzie stanowił kolejny element edukacji przyrodniczo-historycznej ośrodka. Powstaną również ciągi komunikacyjne dostępne dla osób z niepełnosprawnościami. Natomiast Narwiański Park Narodowy modernizuje ścieżkę przyrodniczą „Kładka wśród bagien” w celu uwzględnienia

Parki narodowe w liczbach

- Rok ustanowienia pierwszych parków narodowych w Polsce – Pienińskiego Parku Narodowego i Białowieskiego Parku Narodowego: **1932**.
- Aktualna liczba parków narodowych w Polsce: **23**.
- Liczba projektowanych nowych parków narodowych w Polsce: **1** (Park Narodowy Doliny Dolnej Odry).
- Powierzchnia zajmowana przez parki narodowe: **1%** powierzchni kraju.

Programy unijne, w ramach których parki narodowe realizują obecnie projekty

- Program Komisji Europejskiej LIFE
- Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027
- Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027
- Interreg Region Morza Bałtyckiego 2021-2027
- Interreg Polska – Słowacja 2021-2027
- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
- Interreg V-A Polska-Słowacja 2014-2020
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Małopolskiego 2014-2020

arch. M. Martini, K. Dobrowolska-Martini/Karkonoski Park Narodowy

potrzeb osób z niepełnosprawnościami. W projekcie zaplanowano budowę zejść oraz wejść z łagodnym podjazdem.

Parki narodowe dla wszystkich

Skarby przyrody powinny być dostępne dla wszystkich chętnych, niezależnie od sprawności fizycznej czy zdrowia. Centra edukacyjne, ścieżki przyrodnicze oraz inne obiekty turystyczne są sukcesywnie dostosowywane do różnych rodzajów niepełnosprawności. By zoptymalizować wdrażanie działań w tym obszarze i przygotować *know-how*, Ministerstwo i Klimatu i Środowiska wzięło udział, jako partner krajowy, w projekcie „**Obszar chroniony, obszar dostępny**”, realizowanym przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych we współpracy z partnerem ponadnarodowym Global Nature Fund (GNF). Celem przedsięwzięcia było wypracowanie ramowego modelu dostępnego parku narodowego i krajobrazowego jako elementu dostępności oferty turystycznej dla osób z niepełnosprawnościami oraz wdrożenie wybranych elementów tego modelu przez parki narodowe i krajobrazowe w Polsce. Projekt realizowany był od 1 czerwca 2021 roku do 30 listopada 2023 roku w ramach Działania 4.3 Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020. Model przetestowało, na zasadzie projektów grantowych, 16 parków narodowych i krajobrazowych w Polsce. W zależności od potrzeb danego parku

powstały lub zostały zrewitalizowane miejsca odpoczynku, a także ścieżki sensoryczne i dydaktyczne. Przeszkolono pracowników parków oraz przeprowadzono zajęcia edukacyjne dla osób ze szczególnymi potrzebami, w tym dla osób z niepełnosprawnościami. Na realizację przedsięwzięć grantowych przeznaczono ok. 7,9 mln zł.

Spośród wielu inicjatyw warto wyróżnić:

- przygotowanie w Ojcowskim Parku Narodowym audiodeskrypcji do filmów prezentowanych m.in. na ekspozycjach przyrodniczych i w zamku w Ojcowie,
- dostosowanie do wózków inwalidzkich ścieżek oraz pomostu w Ogrodzie Roślinności Tatrzańskiej w Tatrzańskim Parku Narodowym,
- wyposażenie windy w Białowieskim Parku Narodowym w system informacji głosowej i przyciski w alfabecie Braille’a oraz montaż platformy umożliwiającej wjazd na piętro wystawy stałej osobom poruszającym się na wózkach,
- doposażenie wypożyczalni sprzętu turystycznego w Wigierskim Parku Narodowym w wózki terenowe, przyczepki oraz specjalną przystawkę elektryczną dla wózków inwalidzkich, które są nieodpłatnie udostępniane osobom z niepełnosprawnościami oraz seniorom (powyżej 65. roku życia).

MAGDALENA DAWIDOWICZ
Departament Ochrony Przyrody
Ministerstwo Klimatu i Środowiska
 e-mail: dop@klimat.gov.pl

Punkt dla Przyrody

fol. J. Smarczewski/CKPŚ

Fundusze Europejskie od ponad 20 lat zmieniają nasze otoczenie. Dzięki nim finansowane są projekty i programy, które wspierają realizację strategicznych celów Unii Europejskiej, takich jak wzrost gospodarczy, innowacyjność, ochrona środowiska czy zmniejszanie nierówności społecznych.

W obliczu zmian klimatycznych szczególnego znaczenia nabierają działania związane z ochroną przyrody i adaptacją do nowych warunków. Obejmują one zarówno bezpośrednie działania przyrodnicze, jak i projekty edukacyjne, które pomagają lepiej zrozumieć gwałtowne procesy zachodzące w naturze oraz wskazują, jak można je łagodzić.

Kluczowe źródła finansowania w tym zakresie to Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko 2021-2027, Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027 oraz 16 programów regionalnych. W każdym z nich kwestie związane z ochroną przyrody zostały uznane za priorytetowe.

Punkt dla Przyrody wsparciem dla beneficjentów

W celu zwiększenia efektywności wykorzystania środków unijnych na ochronę przyrody podjęte zostały liczne inicjatywy. Jedną z nich było utworzenie Centrum Wsparcia Beneficjenta: Punktu dla Przyrody, który świadczy usługi informacyjno-doradcze dla organizacji oraz instytucji zainteresowanych Funduszami Europejskimi w obszarze ochrony przyrody.

Punkt kieruje swoje działania przede wszystkim do:

- gmin i jednostek samorządu terytorialnego,
- parków narodowych i parków krajobrazowych,
- administracji rządowej,
- jednostek Lasów Państwowych,
- jednostek naukowo-badawczych,
- organizacji pozarządowych.

Powstał on w odpowiedzi na potrzeby zgłaszane przez beneficjentów realizujących projekty przyrodnicze w perspektywie 2014-2020. Opiera się na potencjale kadrowym Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych, które w latach 2007-2024 zdobyło bogate doświadczenie jako instytucja wdrażająca środki unijne.

Szkolenia, konsultacje i doradztwo

W Punkcie dla Przyrody można skorzystać ze szkoleń stacjonarnych, webinarów, warsztatów, konsultacji i wizyt studyjnych, podczas których można uzyskać informacje m.in. na temat tego, jak przygotować wnioski o dofinansowanie, jakie obowiązki ciążą na beneficjentach oraz jak prawidłowo rozliczać projekty.

Szczególnie wartościowe są szkolenia terenowe, które odbywają się w miejscach realizacji projektów finansowanych z Unii Europejskiej. Ich celem jest pokazanie dobrych praktyk – od ochrony czynnej zagrożonych gatunków oraz siedlisk, poprzez działania edukacyjne i ukierunkowanie ruchu turystycznego, aż po wykup gruntów na cele przyrodnicze. W czasie takich spotkań prezentowane są nie tylko efekty przyrodnicze, ale także proces przygotowania, aplikowania i realizacji projektów – wraz z omówieniem potencjalnych błędów i ryzyk.

Działania Punktu dla Przyrody mają inspirować do podejmowania nowych inicjatyw, a jednocześnie ułatwiać beneficjentom sprawne rozliczanie projektów.

Skala i doświadczenie

W ciągu 2 lat funkcjonowania Punkt dla Przyrody zrealizował 66 inicjatyw szkoleniowych – w tym dni otwarte, warsztaty, webinary oraz konsultacje grupowe. W wydarzeniach tych wzięło udział już ponad 8 tysięcy uczestników.

Dzięki współpracy z doświadczonymi przyrodnikami oraz ekspertami w Punkcie dostępne są również usługi doradcze, takie jak:

- ocena pomysłu na projekt,
- wstępna analiza wniosku o dofinansowanie,
- wsparcie doradcze w miejscu realizacji projektu,
- konsultacje dziedzinowe,
- audyty przedrealizacyjne i końcowe.

Zakres specjalistycznej wiedzy, z której można tam skorzystać, obejmuje m.in.:

- ochronę przyrody (*in situ* i *ex situ* zagrożonych gatunków oraz siedlisk, zwalczanie gatunków inwazyjnych, tworzenie korytarzy ekologicznych, edukację ekologiczną, infrastrukturę turystyczną),
- ocenę oddziaływania na środowisko,
- wnioskowanie i rozliczanie projektów z Funduszy Europejskich,
- zamówienia publiczne, analizę finansową, pomoc publiczną, RODO, a także informację o projektach i ich promocję.

Każda zainteresowana osoba może umówić się na konsultację on-line lub przesłać pytanie e-mailem. Eksperti Punktu dla Przyrody odpowiadają szybko, a w razie potrzeby kierują do właściwego specjalisty.

arch. CKPŚ

fot. J. Smarczewski/CKPŚ

fot. J. Smarczewski/CKPŚ

Wiedza na wyciągnięcie ręki

Na stronie internetowej www.punkt dla przyrody.lasy.gov.pl dostępne są praktyczne informacje, a także inspiracje dotyczące realizacji projektów oraz pozyskiwania środków na ich wdrożenie.

Warto zapoznać się z wideoblogiem „Naturalnie pomagamy!” pod linkiem:

<https://www.youtube.com/playlist?list=PL8anjHA1pPSIXRrCxLQz3DIYWVx1vTDa8>

oraz materiałami szkoleniowymi pod linkiem:

https://www.youtube.com/playlist?list=PL8anjHA1pPSJ7s2UAR_jKJnbvuqfGJiRI.

Możliwy jest też bezpośredni kontakt ze specjalistami Punktu dla Przyrody. Dane teled adresowe są dostępne na stronie internetowej: punkt dla przyrody.lasy.gov.pl/kontakt.

Punkt dla Przyrody to miejsce, w którym wiedza i doświadczenie ekspertów łączą się z praktycznym wsparciem, dzięki czemu łatwiej zaplanować, wdrożyć i rozliczyć przedsięwzięcie realizowane dzięki wsparciu z Funduszy Europejskich. Usługi świadczone przez Punkt dla Przyrody są bezpłatne – projekt jest finansowany z programu Pomoc Techniczna dla Funduszy Europejskich 2021-2027 i budżetu państwa.

MAGDALENA HUTKOWSKA-GĄSIOR

Punkt dla Przyrody

tel.: 22 318 70 67, 533 353 145

e-mail:

magdalena.hutkowska-gasior@ckps.lasy.gov.pl

ANNA ZAWILA-NIEDŹWIECKA

Punkt dla Przyrody

tel.: 22 318 70 68, 664 731 843

e-mail:

anna.zawila-niedzwiecka@ckps.lasy.gov.pl

Ochrona przyrody i rozwój zielonej infrastruktury

Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko 2021-2027 (FEnIKS) to program, którego głównym celem jest poprawa warunków rozwoju kraju poprzez budowę infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie z założeniami zrównoważonego rozwoju. Inwestycje w sektorze środowiska przyczyniają się do większej odporności na zmiany klimatu oraz ochronę dziedzictwa przyrodniczego. Środki z FEnIKS są także przeznaczane na ochronę bioróżnorodności i naturalnych ekosystemów.

Podział środków

W ramach FEnIKS-a, podobnie jak w przypadku innych unijnych programów, zostały wydzielone priorytety, w które wpisują się różnorodne działania i typy projektów.

Priorytet I skupia się na wsparciu sektorów energetyki oraz środowiska. Zostało w nim wyróżnionych pięć działań. Ostatnim z nich, ale nie mniej ważnym od pozostałych, jest Działanie

FENX.01.05 Ochrona przyrody i rozwój zielonej infrastruktury. W jego obrębie znajdziemy wiele naborów dotyczących różnych typów projektów, m.in. ochrony *in situ* lub *ex situ* zagrożonych gatunków i siedlisk przyrodniczych czy też monitoringu przyrody, powietrza i hałasu.

Nabory, realizowane w konkretnych terminach, są skierowane do wybranych podmiotów.

Rekultywacja terenów zdegradowanych

Zgodnie z aktualnie obowiązującym harmonogramem (wersja z 27 czerwca br.) najbliższy zaplanowany nabór w Działaniu FENX.01.05 rozpocznie się 10 października br. i potrwa do 28 listopada br. Będzie on dotyczył rekultywacji i remediacji terenów zdegradowanych działalnością gospodarczą.

Rekultywacja ma na celu poprawę jakości środowiska naturalnego poprzez ograniczenie

degradacji gleby, zwiększenie lesistości, bioróżnorodności czy retencji wodnej. Remediacja jest węższą dziedziną działań naprawczych rekultywacji i dotyczy zanieczyszczeń wód, gleby oraz gruntu.

Do naboru należy zgłaszać przedsięwzięcia dotyczące usuwania zanieczyszczeń po zlikwidowanych zakładach, będących własnością Skarbu Państwa. Wsparcie będzie dostępne wyłącznie w przypadkach, gdy podmiot odpowiedzialny za degradację terenu (składowanie lub gromadzenie odpadów) nie może zostać obciążony odpowiedzialnością za sfinansowanie remediacji lub rekultywacji zgodnie z zasadą „zanieczyszczający płaci”.

Finansowane będą również działania z zakresu analizy degradacji, zanieczyszczenia oraz poprawy stanu środowiska na danym terenie, stanowiące element składowy projektów związanych z właściwą rekultywacją lub remediacją terenu.

Kwalifikowalne mogą być również koszty związane z przygotowaniem wniosku o dofinansowanie, w tym w szczególności:

- wydatki poniesione na opracowanie lub aktualizację dokumentacji niezbędnej do realizacji projektu (w tym studium wykonalności lub jego elementy, mapy lub szkice sytuujące projekt),
- wydatki poniesione na nadzór nad przygotowaniem dokumentacji aplikacyjnej.

Kto może uzyskać wsparcie?

Do naboru mogą przystąpić następujące podmioty:

- regionalne dyrekcje ochrony środowiska,
- jednostki samorządu terytorialnego i ich związki oraz jednostki organizacyjne działające w ich imieniu,
- podmioty świadczące usługi publiczne w ramach realizacji obowiązków własnych jednostek samorządu terytorialnego.

Kryteria wyboru projektów

Ocenie podlega docelowe przeznaczenie obszaru po przeprowadzeniu rekultywacji lub remediacji. Chodzi tu głównie o stworzenie nowych terenów zielonych oraz zielonej infrastruktury, a także terenów i akwenów pełniących funkcje przyrodnicze, publiczne lub społeczne.

Dopuszczalne jest tworzenie terenów i akwenów pełniących funkcje gospodarcze, jeśli takie wykorzystanie jest uzasadnione poziomem zanieczyszczenia lub wymogami ładu przestrzennego i zrównoważonego rozwoju. Ponadto działalność gospodarcza musi wносить istotny wkład w realizację co najmniej jednego celu środowiskowego, zawartego w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) w sprawie ustanowienia ram ułatwiających zrównoważone inwestycje (Taksonomia UE).

Taksonomia UE stanowi system umożliwiający klasyfikację działalności gospodarczych jako zrównoważonych środowiskowo. Rozporządzenie wspiera firmy oraz inwestorów w podejmowaniu decyzji przyczyniających się do przekierowania kapitału na realizację inwestycji sprzyjających ochronie klimatu i środowiska. Cele środowiskowe Taksonomii UE to:

- łagodzenie zmian klimatu,
- adaptacja do zmian klimatu,
- zrównoważone wykorzystywanie i ochrona zasobów wodnych oraz morskich,
- przejście na gospodarkę o obiegu zamkniętym,
- zapobieganie zanieczyszczeniu i jego kontrola,
- ochrona oraz odbudowa bioróżnorodności i ekosystemów.

Kryterium zostanie również uznane za spełnione, jeśli dla obiektu lub terenu objętego projektem rekultywacji lub remediacji konieczne będzie pozostawienie w ramach danej lokalizacji funkcji zamkniętego składowiska odpadów. Musi to jednak nastąpić po wykonaniu niezbędnych działań ograniczających zagrożenie dla życia i zdrowia organizmów czy stanu środowiska.

Dowiedz się więcej!

Poprzedni podobny nabór w ramach Działania FENX.01.05 zakończył się w listopadzie ub. roku. Zanim będzie dostępna dokumentacja dotycząca bieżącego konkursu, warto zapoznać się z informacjami z poprzedniego naboru i wstępnie przygotować do najbliższego naboru.

Ogłoszenia o zakończonych, aktualnych i planowanych naborach w ramach programu FEnIKS są dostępne pod linkiem:

<https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/skorzystaj/nabory/#/domyslne=1/10502=3741>.

MAGDALENA ADAMCZYK
Centralny Punkt Informacyjny FE
w Warszawie

Fundusze UE dla przyrody

Unia stawia na odbudowę przyrody, a w Polsce już widać efekty inicjatyw realizowanych dzięki wsparciu z Funduszy Europejskich w postaci renaturyzacji mokradeł, uporządkowania ruchu w parkach narodowych i cyfrowego monitoringu obszaru Natura 2000. Poniżej opisane są projekty, które mają na celu m.in. retencję wody w środowisku, ochronę gatunków i uporządkowanie turystyki.

81 proc. siedlisk przyrodniczych i 63 proc. chronionych gatunków w Unii Europejskiej znajduje się dziś w stanie niewłaściwym lub złym. Nie jest to statystyka dla miłośników katastroficznej retoryki, lecz – diagnoza Europejskiej Agencji Środowiska, a tym samym – mandat do działania. Przy tak dużej skali degradacji jednostkowe interwencje nie są wystarczające. Potrzebne są bowiem aktywne działania naprawcze, które wyjdą poza pojedyncze siedliska i obejmą odbudowę całych ekosystemów.

W europejskiej polityce środowiskowej nastąpiło przesunięcie akcentu – z biernej ochrony na odtwarzanie przyrody w skali krajobrazu. Po latach sporów przyjęto rozporządzenie w sprawie odbudowy zasobów przyrodniczych

(tzw. *Nature Restoration Regulation*). To pierwsze w historii UE prawo, które wyznacza twarde, mierzalne cele odtwarzania. Jego wejście w życie 18 sierpnia 2024 roku rozpoczyna etap podejmowania przez kraje członkowskie UE odpowiedzialnych działań w postaci przygotowania planów krajowych, finansowania inicjatyw związanych z ochroną przyrody oraz ich efektywnej realizacji.

Ta zmiana nie jest pustym hasłem. Do 2030 roku co najmniej 20 proc. unijnych lądów i mórz ma zostać przywróconych do właściwego stanu, a do 2050 roku – wszystkie ekosystemy wymagające odnowy¹. Tu nie chodzi już o lokalne inicjatywy, lecz o generalny „remont” europejskiej przyrody – od torfowisk, przez rzeki i grunty rolne, po tereny miejskie. Teraz pytanie brzmi nie „czy”, lecz „jak” i za jakie pieniądze, to dobrze zrobić.

W tej kwestii możemy liczyć na unijne wsparcie na rzecz ochrony przyrody. „Przekroczyliśmy próg 4 mld zł zainwestowanych w środowisko i prawie 200 podpisanych umów w ramach programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko 2021-2027. Z tej kwoty niemal 300 mln zł bezpośrednio trafiło do parków narodowych”² – powiedział wiceminister funduszy i polityki regionalnej Jan Szyszko podczas wizyty w Kampinoskim Parku Narodowym.

Turystyka pod kontrolą, przyroda pod ochroną

Kampinoski Park Narodowy sięgnął po unijne dofinansowanie z programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027, by rozwiązać problem, którego na co dzień nie widać na zdjęciach z puszczy – presję turystyczną. Projekt „Ochrona cennych gatunków i siedlisk przyrodniczych poprzez właściwe ukierunkowanie ruchu turystycznego

¹ Źródło: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20240223IPR18078/nature-restoration-parliament-adopts-law-to-restore-20-of-eu-s-land-and-sea>

² Źródło: <https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/razem-z-funduszami-unijnymi-chronimy-parki-narodowe>

w **Kampinoskim Parku Narodowym II**” stawia na twarde zarządzanie ruchem turystycznym, by ograniczyć dewastację środowiska i jednocześnie podnieść komfort wypoczywających.

Centrum zmian będzie stanowiła Polana w Truskawiu – najczęściej odwiedzane miejsce w Kampinoskim Parku Narodowym (KPN). Powstaną tu: jednokondygnacyjny pawilon obsługi ruchu z punktem informacji, nowe i zmodernizowane szlaki (w tym łącznik między polanami Truskaw i Pocięchą), kładka nad kanałem, parking oraz spójny zestaw udogodnień – nawierzchnie mineralne, urządzenia edukacyjno-zabawowe i fitness, stojaki oraz stacja naprawy rowerów, ławki, siedziska, a także kosze. Infrastruktura będzie wkomponowana w zieleni krajobrazu, a teren uzupełnią nasadzenia drzew i krzewów, łąka miododajna, rabaty oraz murawy. Katarzyna Mikrut, kierowniczka zespołu ds. udostępniania KPN, podkreśla że „Dzięki nowym rozwiązaniom uda się skierować ruch turystyczny na wyznaczone szlaki i ograniczyć nielegalną penetrację cennych terenów... To kolejny krok w kierunku odpowiedzialnej turystyki i skutecznej ochrony przyrody Puszczy Kampinoskiej”³.

W ramach projektu przewidziane są działania promocyjne i edukacyjne, a w tym – montaż tablic informacyjnych, nagranie spotów na temat walorów przyrodniczych i turystycznych KPN oraz organizacja wydarzeń o charakterze edukacyjnym. Cel jest oczywisty – nowa, atrakcyjna infrastruktura ma ograniczyć niekontrolowany ruch turystyczny i zapobiec zadeptywaniu siedlisk zwierząt, a edukacja – utrwalić pożądane nawyki.

Budżet przedsięwzięcia to niemal 5 mln zł, z czego ponad 3,4 mln zł stanowi dofinansowanie z Funduszy Europejskich. To kontynuacja zakończonego w 2023 roku projektu, w ramach którego zmodernizowano ścieżkę „Do Karczmiska”, skoszono łąki dla utrzymania siedlisk i przygotowano pełną dokumentację zagospodarowania polany Truskaw i jej otoczenia. Warto przypomnieć, że cały KPN leży w granicach obszaru Natura 2000 Puszcza Kampinoska i figuruje na światowej liście rezerwatów biosfery UNESCO. Standard ochrony przyrody, do którego równa dziś infrastruktura turystyczna, musi być tak samo wysoki, jak ranga przyrody, którą ma chronić.

Trzy projekty Lasów Państwowych

Pod koniec czerwca tego roku Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych Lasów Państwowych podpisało umowy o dofinansowanie trzech kolejnych, dużych inicjatyw. Dofinansowanie projektów „Razem dla natury”, „Lasy dla mokradeł” oraz „System zarządzania i monitoringu obszarów Natura 2000”, o łącznej wysokości 158 mln zł, pochodzi z programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko na lata 2021-2027.

Razem dla natury

Przedsięwzięcie „Razem dla natury – ochrona gatunków i siedlisk na terenach cennych przyrodniczo” stanowi kontynuację wcześniejszej inicjatywy Lasów Państwowych, która otrzymała dofinansowanie z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020. W tej edycji jednak będą prowadzone działania na znacznie szerszą skalę. W projekcie bierze udział 120 nadleśnictw ze wszystkich 17 regionalnych dyrekcji Lasów Państwowych, Leśny Bank Genów Kostrzyca oraz 10 parków narodowych. Głównym beneficjentem projektu jest Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe, reprezentowane przez Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych.

Planowane prace to pełne spektrum czynnej ochrony przyrody: wykaszanie i usuwanie

fot. Adobe Stock

³ Źródło: <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-2021-2027/aktualnosci/razem-z-funduszami-unijnymi-chronimy-parki-narodowe/>

nalotów drzew i krzewów, zwalczanie gatunków inwazyjnych i niepożądanych, ograniczanie drapieżnictwa, działania na rzecz głuszca i cietrzewia, ochrona zapyłaczy, ochrona *ex situ*, a także komponent edukacyjny, monitoringowy i ekspercki. Ponad 10 tys. ha siedlisk ma uzyskać lepszy status ochrony, a 20 zagrożonych gatunków zostanie objętych działaniami czynnymi.

Jednym z podmiotów realizujących projekt jest Tatrzański Park Narodowy (TPN). Zarówno w granicach TPN, jak i na obszarze Natura 2000 Torfowiska Orawsko-Nowotarskie przewidziano m.in. przeprowadzenie kompleksowego monitoringu głuszca i cietrzewia z użyciem fotopułapek, rejestratorów dźwięku i analiz genetycznych próbek (pióra, odchody). Dodatkowo park oceni stan siedlisk głuszca metodą HSI. Jest to analiza wykorzystania przestrzeni przez gatunki, oceniająca ich przyrodnicze nisze i przewidująca ich występowanie w oparciu o zmienne środowiskowe. Opisane działania umożliwią ukierunkowanie zabiegów ochronnych w stosunku do tych zagrożonych wyginieciem gatunków oraz pomogą zdobyć cenne informacje możliwe do wykorzystania w kampanii edukacyjno-informacyjnej, a także potrzebne do opracowania nowych, ciekawych tablic przyrodniczych przy wejściach do dolin, w schroniskach i na popularnych trasach.

Całkowity budżet projektu wynosi ok. 58,8 mln zł, z czego 50 mln zł zapewni Unia Europejska.

Mokradła wracają do życia

Drugie przedsięwzięcie dotyczy mokradeł – bagien i torfowisk, które stanowią naturalne „magazyny wody”. Spowalniają one ich spływ, łagodzą skutki susz i powodzi, filtrują zanieczyszczenia, a przy tym dają schronienie licznym, rzadkim gatunkom. Przez lata wiele z nich było osuszanych i degradowanych. Projekt „**Lasy dla mokradeł – ochrona siedlisk hydrogenicznych na obszarach cennych przyrodniczo**” ma ten proces odwrócić, tj. przywrócić życie podmokłym terenom i wzmocnić odporność naszych lasów oraz całych krajobrazów. Działania zaplanowano na lata 2024-2029.

Za realizację tej inicjatywy odpowiada Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych Lasów Państwowych, a prace obejmą ponad 120 nadleśnictw we wszystkich 17 regionalnych dyrekcjach. Partnerami projektu są: Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza oraz Centrum Ochrony Mokradeł. Celem przedsięwzięcia, który ma zostać osiągnięty do 30 czerwca 2029 roku, jest przywrócenie lub utrzymanie dobrych warunków na co najmniej 10 450 ha bagien, torfowisk i innych terenów podmokłych zarówno na obszarach Natura 2000, jak i poza nimi.

Jak to będzie wyglądało w praktyce? Realizacja projektu rozpocznie się od przeprowadzenia mapowania oraz oceny stanu siedlisk według metodyk Głównego Inspektoratu Ochrony

fot. Adobe Stock

fol. Adobe Stock

Środowiska, a następnie wyznaczenia stref buforowych oraz przygotowania wytycznych i ekspertyz (w tym hydrologicznych). Kolejny etap będą stanowiły prace w terenie, a w szczególności: odbudowa małej retencji (m.in. niewielkie proggi i zastawki, które zatrzymują wodę), usunięcie nadmiernego zadrzewienia na brzegach torfowisk, koszenie i wypas (by podmokłe łąki nie zarastały) oraz ograniczanie gatunków inwazyjnych, które wypierają rodzime rośliny. Jednocześnie zainstalowane zostaną punkty pomiarowe – czujniki poziomu wody, stacje pogodowe i piezometry, dzięki którym będzie można na bieżąco sprawdzać efekty podejmowanych działań. Doskonałym uzupełnieniem inicjatywy będzie program edukacyjny, na który będą się składać szkolenia oraz wydarzenia dla leśników, rolników, nauczycieli, społeczności lokalnych, turystów, organizacji pozarządowych i administracji.

Projekt ten ma jasno opisane rezultaty: ponad 10 tys. ha obszarów Natura 2000 zostanie objętych ochroną i odtwarzaniem, 450 ha zielonej infrastruktury otrzyma wsparcie (poza działaniami stricte adaptacyjnymi do zmian klimatu), a aktywności informacyjne i edukacyjne dotrą do 5 tysięcy osób.

Całkowity budżet przedsięwzięcia to 117,6 mln zł, z czego ok. 100 mln zł zapewnia Unia Europejska, a pozostałą część pokrywają Lasy Państwowe ze środków własnych.

Mapa dla ochrony przyrody

Ogólnopolski projekt „System zarządzania i monitoringu obszarów Natura 2000 w Lasach Państwowych i na terenach wojskowych” ma ułatwić codzienną ochronę przyrody. Zamiast rozproszonych plików i dokumentów powstanie jedno, proste w użyciu narzędzie – wspólna baza danych i aplikacja z mapami, na których będzie widać, co dzieje się z cennymi siedliskami.

Dane będą pochodziły z dokładnych zdjęć satelitarnych oraz zrobionych z samolotu. Dzięki temu system szybciej wykryje zmiany w przyrodzie,

takie jak: osuszenie łąki, zarośnięcie torfowiska czy zniszczenia po wichurze. Ułatwi to przygotowanie – a potem rozliczanie – planów ochrony przyrody. Raporty powstaną automatycznie.

Projekt potrwa od 1 lipca 2025 roku do 30 czerwca 2028 roku i obejmie ok. 3,1 mln ha obszarów Natura 2000 (w tym ok. 2,8 mln ha w Lasach Państwowych i ok. 300 tys. ha na terenach Ministerstwa Obrony Narodowej). Skorzystają z niego leśnicy, zarządcy terenów wojskowych, instytucje ochrony przyrody oraz naukowcy – wszyscy dostaną ten sam, aktualny obraz sytuacji i narzędzia do podejmowania decyzji.

Za projekt odpowiadają Lasy Państwowe – Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych, a prace prowadzi Zakład Geomatyki pod kierunkiem prof. Krzysztofa Stereńczaka. Ważnym partnerem eksperckim jest Instytut Badawczy Leśnictwa, który przygotowuje algorytmy i wskaźniki oraz szkolenia i kursy online, tak by użytkownicy mogli sprawnie korzystać z systemu. Po stronie wojska wdrożenie koordynuje Rejonowy Zarząd Infrastruktury w Krakowie.

Wartość projektu to 9,4 mln zł, z czego 85 proc., tj. prawie 8 mln zł, pokrywa Unia Europejska. Efekt? Szybsze decyzje, mniej biurokracji i skuteczniejsza ochrona najcenniejszych przyrodniczo miejsc w Polsce.

Podsumowanie

Jak pokazują opisane projekty, Fundusze Europejskie to znaczące źródło wsparcia na rzecz ochrony przyrody w Polsce. Oczywiście przy realizacji takich inicjatyw kluczowe jest precyzyjne wyznaczanie celów, określanie mierzalnych wskaźników oraz planowanie utrzymania efektów po rozliczeniu dotacji. Współpraca zaangażowanych instytucji oraz proste i przejrzyste zasady raportowania ułatwią efektywne wykorzystanie środków. Dzięki temu odtwarzanie przyrody będzie trwałe.

DOMINIK KRZYSZTOFOWICZ

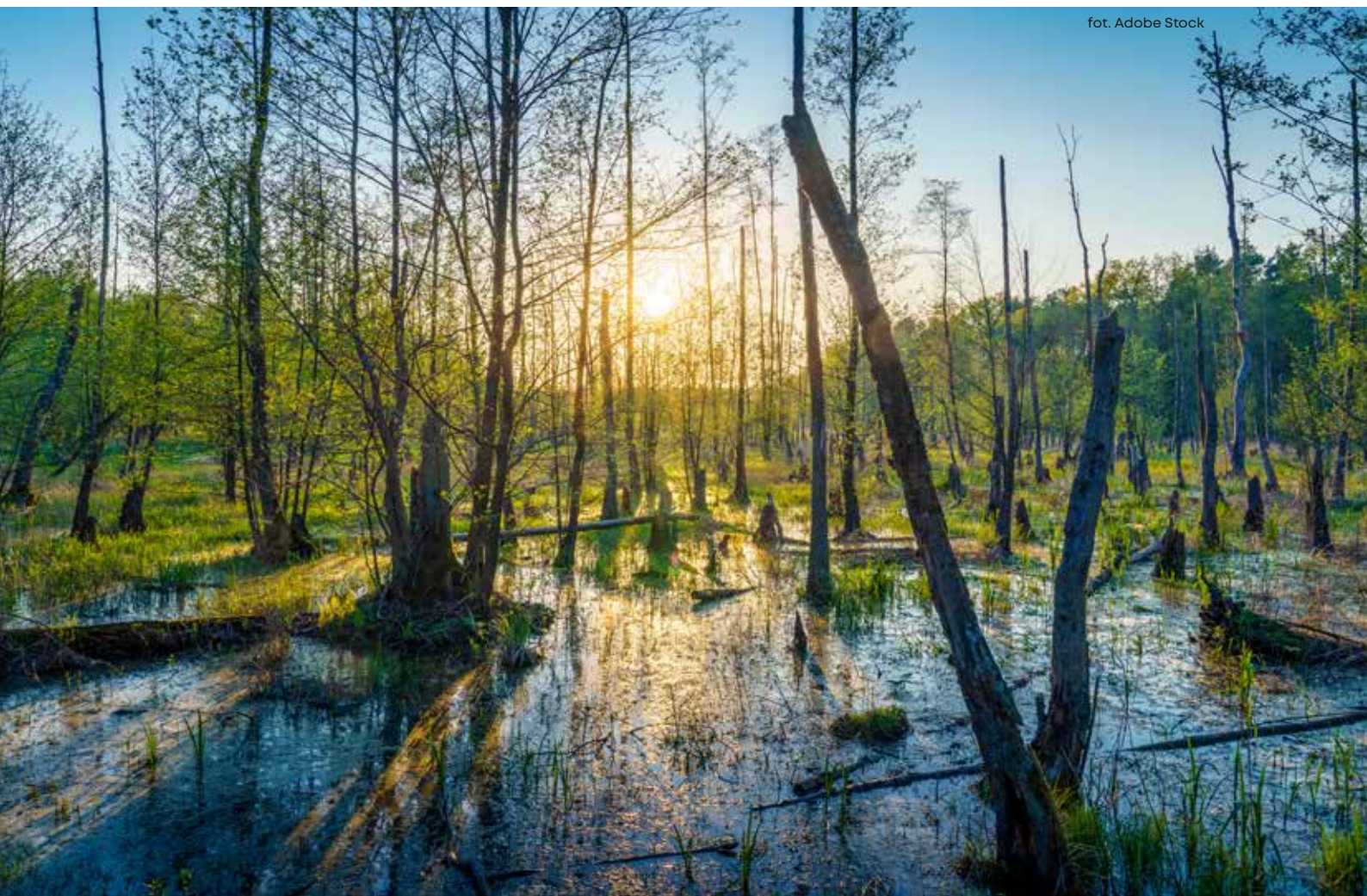
Ochrona mokradeł dla przyrody, ludzi i klimatu

Bagna łagodzą lokalny klimat oraz zwiększają wilgotność powietrza, co powoduje mniejszą uciążliwość upałów oraz niweluje skutki suszy w rolnictwie. Korzystają na tym okoliczni mieszkańcy, turyści, a także – fauna i flora. Troska o bagna to zadanie organizacji pozarządowych, samorządu, przyrodników i naukowców.

Poprawa nawodnienia mokradeł Kampinoskiego Parku Narodowego, budowa piętrzeń i oczek wodnych, stworzenie platform gniazdowych dla rzadkich gatunków ptaków oraz walka z inwazyjnymi gatunkami roślin i zwierząt – to cele zaledwie kilku z wielu przedsięwzięć na rzecz ochrony przyrody w Puszczy Kampinoskiej. Chodzi o szeroką ochronę mokradeł, które są ostoją dla wielu gatunków ptaków, płazów oraz bezkręgowców. Istotne jest również spowolnienie zmian klimatycznych, bo zdrowe bagna pobierają z atmosfery dwutlenek węgla, trwale go wiążąc. Działania przyrodników, naukowców, samorządowców i organizacji pozarządowych są efektywnie wspierane w ramach programu Komisji Europejskiej LIFE.

Projekt „Ochrona i odtwarzanie mokradeł na terenie obszaru Natura 2000 »Puszcza Kampinowska«” (tytuł skrócony: „Kampinoskie Bagna 2”) to wspólna inicjatywa Kampinoskiego Parku Narodowego, jako lidera, a także Fundacji REC Polska Regionalne Centrum Ekologiczne, Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie oraz Samorządu Województwa Mazowieckiego. Przedsięwzięcie, realizowane od 1 września 2020 roku, potrwa do 30 czerwca 2026 roku. Jego budżet wynosi ponad 5,3 mln euro, z czego 60 proc. stanowi dotacja z LIFE, 35 proc. – dofinansowanie z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, a 5 proc. – wkład własny partnerów. Głównym celem projektu jest zwiększenie retencji wody poprzez budowę obiektów

fot. Adobe Stock

małej retencji i przekierowanie zasobów wodnych ze sztucznych kanałów do licznych naturalnych obniżen terenowych. Przedsięwzięcie obejmuje trzy obszary środkowej i zachodniej części Parku Kampinoskiego.

WAŻNE!

Szczególne uwagi przyrodników i naukowców, wspieranych przez samorząd oraz organizacje pozarządowe, koncentruje się na ochronie miejsc bytowania bezkręgowców, występujących w siedliskach mokradłowych. Chodzi tu przede wszystkim o konkretne gatunki ślimaków, które żyją zarówno na bagiennych łąkach oraz w szwarach, jak i w zbiornikach wodnych, jak również – ważką zalotkę większą i chrząszcza kreślina nizinnego. Szczególna ochrona dotyczy też dwóch gatunków motyli bytujących na podmokłych łąkach – modraszka telejusa i czerwończyka nieparka.

„Kampinoskie Bagna 2” stanowi kontynuację realizowanego w latach 2013-2019 projektu „Kampinoskie Bagna”, również dofinansowanego z programu LIFE, w ramach którego zbudowano m.in. ponad 40 obiektów małej retencji.

Oczka wodne wspierają ochronę płazów, także podczas suszy

Istotnym działaniem w obecnym przedsięwzięciu była budowa oczek wodnych. Do końca marca br. powstało 30 zbiorników w sześciu lokalizacjach. Ich zadaniem jest zwiększenie populacji płazów – zwłaszcza kumaka nizinnego oraz traszki grzebieniastej. Inwestycja została zrealizowana również z myślą o ochronie konkretnych populacji bezkręgowców, w tym zatoczka łamliwego, zalotki większej oraz kreślina nizinnego. Szczególnym zagrożeniem dla tych gatunków jest susza, która stała się ogromnym wyzwaniem w tym roku. Oczka wodne mają efektywnie wspierać płazy – głównie w okresie dłuższego braku opadów i wysokiego nasłonecznienia – bo właśnie wtedy większość dogodnych stanowisk dla wybranych gatunków wysycha i uniemożliwia im tym samym rozród.

Istotne znaczenie dla ekosystemów tych niewielkich akwenów ma nasadzenie roślinności wodnej i przywodnej, gdyż zapewnia ona płazom schronienie i miejsce do składania jaj, będąc

jednocześnie ich źródłem pożywienia. Flora poprawia również jakość wody oraz stabilizuje dno, tworząc korzystne warunki do rozwoju płazów. W ramach projektu zasadzone zostały m.in.: manna jadalna, marek szerokolistny, żywokost, mięta nadwodna oraz grążele. O tym, że nowo utworzone ekosystemy zaczynają efektywnie funkcjonować, przyciągając różne gatunki płazów, przekonuje przykład obecności w jednym z oczek wodnych kumaka, kijanek żab oraz zaskrońca.

Wypas przy bagnach zwierząt ras rodzimych

Innym kluczowym działaniem jest prowadzenie ekstensywnego wypasu zwierząt w pasach bagiennych Kampinoskiego Parku Narodowego. To forma ochrony ekosystemów nieleśnych na obszarze 50 ha. Wypas ekstensywny ma dobroczynny wpływ na bioróżnorodność i zachowanie cennych siedlisk przyrodniczych. W porównaniu z wypasem intensywnym charakteryzuje się m.in. niższą liczbą wypasanych zwierząt oraz mniejszą intensywnością hodowli. W projekcie – ze względu na obszar chroniony, jakim są bagna kampinoskie – preferowany jest udział w wypasie ras rodzimych, takich jak np. koniki polskie oraz bydło rasy polska czerwona oraz polska czarno-biała. Warto zauważyć, że np. koniki polskie, jako tzw. prymitywna rasa zwierząt, są odporne na choroby, dobrze znoszą trudne warunki terenowe i nie wymagają wysokiej jakości pasz. Zwierzęta zostały objęte opieką weterynaryjną w ramach projektu, co ma zapewnić ich maksymalny dobrostan.

Oczekiwane rezultaty przyrodnicze

Planowanym efektem przedsięwzięcia jest m.in. większa ochrona 34 gatunków chronionych w ramach sieci Natura 2000, odtworzenie przepływu i usprawnienie uwilgotnienia ok. 750 ha łągów, a także zwiększenie o 15 proc. tzw. sukcesu łągowego bociana czarnego. Chodzi tu o liczbę piskląt, które opuszczają gniazda. Oczekiwane jest również ograniczenie tzw. presji drapieżniczej norki amerykańskiej na ok. 80 km kanałów parku. Norka zjada dużo jaj piskląt gatunków chronionych, ograniczając istotnie ich liczebność. Stanowi to wyzwanie tak dla projektu, jak i dla kampinoskiej przyrody.

MAGDALENA POKRZYCKA-WALCZAK

fot. Adobe Stock

Zielona rewolucja w Polsce

Od sanitariatów w porcie w Węgorzewie po wodorowe laboratoria w Rybniku... W artykule przedstawiamy 14 projektów z 14 polskich regionów, których efektem będzie czystsze powietrze, mądrzejsze gospodarowanie odpadami, lepsza i bardziej ekologiczna mobilność, a także edukacja oraz ochrona przyrody. To zielona zmiana w polskim wydaniu.

Europa inwestuje w ekologię na niespotykaną dotąd skalę — i to nie są slogany, lecz fakty potwierdzone konkretnymi liczbami. W ramach samej tylko polityki spójności w latach 2021-2027 Polska ma do dyspozycji ok. 76,5 mld euro, z czego znacząca część jest przeznaczona na zieloną transformację: od czystego transportu, przez efektywność energetyczną, po ochronę przyrody.

Co ważne, unijne fundusze mają wbudowany „zielony licznik” — w nowej perspektywie minimalne progi wydatków klimatycznych to 30 proc. w Europejskim Funduszu Rozwoju Regionalnego i 37 proc. w Funduszu Spójności, a w praktyce państwa członkowskie zadeklarowały odpowiednio 33 proc. i 56 proc. Równolegle program LIFE — unijny motor innowacji środowiskowych — dysponuje 5,4 mld euro i od 1992 roku ma na koncie ponad 5,5 tysiąca projektów w UE i poza wspólnotą.

Skala wdrażania Funduszy Europejskich w Polsce rośnie z miesiąca na miesiąc. Do 10 sierpnia 2025 roku podpisano umowy na niemal połowę dostępnej alokacji nowych programów. To 18 539 inwestycji o wartości 194,1 mld zł, a w tym unijne dofinansowanie wyniosło 150,8 mld zł. Równolegle kolejne środki wnosi Krajowy Plan Odbudowy

i Zwiększania Odporności, przy czym znaczna część z 59,8 mld euro wsparcia dla Polski jest przeznaczona na cele klimatyczne.

W artykule pokazujemy, jak te „duże” liczby przekładają się na konkretne inicjatywy. Poprosiliśmy każde województwo o wskazanie jednego projektu ekologicznego, którym chcą się pochwalić. Odpowiedziało 14 z nich. Wynik? Czystsze powietrze, mądrzejsza gospodarka odpadami, lepsza mobilność i troska o bioróżnorodność. To właśnie z takich lokalnych klocków składa się polska zielona zmiana. Przedsięwzięcia prezentujemy w alfabetycznej kolejności według nazw województw.

Dolnośląskie: niskoemisyjna mobilność

Wałbrzych realizuje projekt „Niskoemisyjna, inteligentna i dostępna mobilność w Aglomeracji Wałbrzyskiej”. Ma on na celu modernizację transportu publicznego poprzez zakup 14 zeroemisyjnych, zasilanych wodorem, autobusów elektrycznych typu MAXI oraz wdrożenie w komunikacji miejskiej zintegrowanego systemu IT. Nowy tabor umożliwi ograniczenie szkodliwej emisji spalin i hałasu, wpłynie na poprawę jakości powietrza oraz podniesie komfort podróży (poprzez zwiększenie

dostępności usług komunikacyjnych dla dzieci, seniorów i osób z niepełnosprawnościami). Integracja rozwiązań IT z istniejącą siecią usprawni zarządzanie ruchem oraz informację pasażerską, co przełoży się na płynniejszą mobilność w mieście i aglomeracji.

Całkowita wartość projektu przekracza 56 mln zł, w tym dofinansowanie z programu Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska 2021-2027 to ponad 39 mln zł.

Lubelskie: Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy

Lubelska Państwowa Straż Pożarna w ramach projektu „Dostosowanie Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego do zmian klimatycznych, zmian w środowisku naturalnym oraz zagrożeń cywilizacyjnych” ulepszy sprzęt i poprawi łączność formacji. Wartość przedsięwzięcia wynosi ponad 130 mln zł, z czego ponad 107 mln zł to dofinansowanie z programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 (Działanie 3.1 „Bezpieczeństwo ekologiczne”).

Państwowa Straż Pożarna oraz Ochotnicza Straż Pożarna zostaną doposażone w nowoczesne wozy ratowniczo-gaśnicze i specjalne (łącznie 58 nowych samochodów), a także – łodzie, quady, zestawy ewakuacyjne i narzędzia do usuwania skutków nawałnic, wichur oraz innych klęsk. Równolegle rozbudowywane będą systemy monitorowania i ostrzegania, co przyspieszy reagowanie i poprawi koordynację działań służb, co jest szczególnie istotne przy rosnącej liczbie zdarzeń pogodowych oraz nowych wyzwaniach, takich jak np. pożary pojazdów elektrycznych.

Lubuskie: model edukacji ekologiczno-klimatycznej

W województwie lubuskim realizowany jest projekt „Lubuska Edukacja Ekologiczno-Klimatyczna (NAUKA)”, ukierunkowany na praktyczne kształcenie uczniów i nauczycieli w zakresie kompetencji przyrodniczych oraz inżyneryjno-technologicznych z naciskiem na edukację ekologiczną. W toku wdrażania tego przedsięwzięcia powstało Centrum Edukacji Ekologicznej, wyposażone w sprzęt umożliwiający przeprowadzanie eksperymentów. W Wojewódzkim Ośrodku Sportu i Rekreacji Drzonków oraz Gorzowskim Ośrodku Technologicznym w Gorzowie Wielkopolskim prowadzone są 2-dniowe warsztaty (16 godz.) dla 4660 uczniów

ze 150 szkół oraz 300 nauczycieli. Zajęcia łączą w sobie eksperymenty, interaktywne pomoce i multimedia, a także wątki zielonej oraz cyfrowej transformacji. Zawierają też elementy pozytywnie wpływające na dobrostan i kompetencje społeczno-emocjonalne uczniów. Program uzupełniają szkolenia dla nauczycieli.

Wartość projektu to ponad 12,8 mln zł, z czego unijne dofinansowanie z programu Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027 wynosi ok. 11,5 mln zł.

Łódzkie przyspiesza transformację energetyczną

W gminie Kamieńsk realizowany jest projekt „Odnawialne źródła energii — edycja III”. Kontynuuje on lokalną transformację energetyczną. Wartość inwestycji wynosi ponad 37,1 mln zł, z czego 31,5 mln zł to unijne dofinansowanie z programu Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2021-2027.

Zakres prac obejmuje montaż instalacji fotowoltaicznych, kolektorów słonecznych i pomp ciepła na ponad 500 posesjach – zarówno w budynkach użyteczności publicznej, jak i gospodarstwach domowych, a także modernizację infrastruktury energetycznej. Zaplanowano również działania informacyjne i doradcze dla mieszkańców. Celem przedsięwzięcia jest ograniczenie emisji gazów cieplarnianych w gminie, poprawa jakości powietrza i obniżenie rachunków za energię, przy równoczesnym zwiększeniu niezależności energetycznej i wzmocnieniu lokalnego rynku „zielonych” usług.

Mazowsze bez smogu

Samorząd województwa mazowieckiego realizuje projekt „Mazowsze bez smogu”. Jest on ukierunkowany na trwałą poprawę jakości powietrza oraz ograniczenie ubóstwa energetycznego w regionie. Przedsięwzięcie o wartości ok. 169,4 mln zł otrzymało dofinansowanie w wysokości ok. 132 mln zł z programu Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027 (Priorytet II, Działanie 2.1).

W ramach tej inicjatywy powstała sieć ekodoradców, która funkcjonuje w 98 gminach. Specjaliści pomagają mieszkańcom oraz samorządom w doborze i finansowaniu modernizacji źródeł ciepła, doradzają w zakresie efektywności energetycznej i OZE, prowadzą edukację oraz promują działania ograniczające ubóstwo energetyczne.

Zakres projektu wykracza poza wymianę przestarzałych kotłów, gdyż jego celem jest rozwój doradztwa, a także wspieranie współpracy i wymiany wiedzy pomiędzy gminami.

Realizacja przedsięwzięcia potrwa do końca 2028 roku. Warto zauważyć, że w 2024 roku na Mazowszu nie odnotowano przekroczeń norm zanieczyszczenia powietrza PM_{2,5} i PM₁₀, a gminy, gdzie działają ekodoradcy, likwidują przestarzałe źródła ciepła nawet trzykrotnie szybciej niż pozostałe¹.

Opolskie: niskoemisyjna mobilność

Opole stawia na czystą i wygodną mobilność. Projekt „**Bezpieczny transport w Aglomeracji Opolskiej**” jest realizowany przez Miasto Opole z partnerami – gminami Prószków, Gogolin, Komprachcice, Chrzastowice, Murów, Popielów, Krapkowice oraz MZK Sp. z o.o. Celem przedsięwzięcia jest przekształcenie układu komunikacyjnego w niskoemisyjny. Całkowity budżet projektu wynosi 176,3 mln zł, z czego dofinansowanie w kwocie 133,5 mln zł pochodzi z programu Fundusze Europejskie dla Opolskiego 2021-2027 (Działanie 3.2).

Na mapie inwestycji znajduje się ponad 27 km nowych tras rowerowych, trzy centra przesiadkowe, system „Parkuj i Jedź” i 12 punktów ładowania aut elektrycznych. W Opolu powstanie pętla autobusowa przy ul. Wschodniej, ponad

11 km ciągów pieszo-rowerowych, a także zostanie zamontowane energooszczędne oświetlenie oraz wdrożony inteligentny system zarządzania ruchem (ITS). MZK wprowadzi na trasy pięć autobusów elektrycznych z infrastrukturą ładowania. Pozostałe gminy rozbudują sieci pieszo-rowerowe, zmodernizują przystanki i oświetlenie oraz utworzą lokalne węzły przesiadkowe.

Efektem projektu ma być mniej spalin i hałasu, płynniejszy ruch dzięki ITS, lepszy dostęp do usług oraz atrakcji regionu, jak również wyższe bezpieczeństwo na drogach.

Podkarpackie: agrofotowoltaika w służbie zielonej transformacji

W kwietniu 2024 roku rozpoczęła się realizacja 3-letniego projektu *EAGER* (ang. *Easing AGrop-hotovoltaics for EuRope*), który ma szczególne znaczenie dla Podkarpacia, gdzie rolnictwo stanowi istotny filar gospodarki.

Celem *EAGER* jest stworzenie warunków sprzyjających rozwojowi agrofotowoltaiki – technologii umożliwiającej jednoczesną produkcję energii elektrycznej i żywności na tej samej powierzchni. Instalacje fotowoltaiczne integrowane z uprawami rolnymi przeciwdziałają erozji gleby, zatrzymują wilgoć, ograniczają negatywne skutki zmian klimatycznych, a jednocześnie zapewniają rolnikom dodatkowe źródło dochodu.

¹ Źródło: Raport Polskiego Alarmu Smogowego ze stycznia 2025 roku

fol. Adobe Stock

Województwo podkarpackie dysponuje znacznymi zasobami gruntów rolnych oraz korzystnymi warunkami nasłonecznienia, co sprzyja rozwojowi odnawialnych źródeł energii.

Raport przygotowany w ramach *EAGER*² wskazuje na istotne bariery dla upowszechnienia tej technologii: brak dedykowanych regulacji prawnych, wysokie koszty początkowe oraz ograniczenia lokalizacyjne. Działania projektowe koncentrują się na wymianie doświadczeń i opracowaniu rekomendacji dla polityk publicznych, które mogą ułatwić wdrażanie agrofotowoltaiki w państwach uczestniczących.

Udział Podkarpacia w *EAGER* otwiera drogę do wprowadzenia innowacyjnych rozwiązań, łączących produkcję żywności z wytwarzaniem czystej energii, a tym samym wspierających transformację regionu w kierunku zrównoważonej gospodarki.

Przedsięwzięcie jest współfinansowane przez Unię Europejską w ramach programu Interreg Europa 2021-2027. Jego budżet przekracza 2,4 mln euro. Liderem konsorcjum jest Uniwersytet Nauk Stosowanych w Landshut (Niemcy), a partnerem z Polski – Rzeszowska Agencja Rozwoju Regionalnego. W projekcie uczestniczą instytucje z dziewięciu państw – Polski, Belgii, Bułgarii, Hiszpanii, Litwy, Niemiec, Serbii, Ukrainy i Włoch.

Podlaskie z nową ścieżką edukacyjną

W Suwalskim Parku Krajobrazowym Województwo Podlaskie zrealizowało projekt „**Poldowcowa rynna jeziora Hańcza**”. Jego celem było wytyczenie ścieżki edukacyjnej promującej bioróżnorodność najgłębszego polskiego jeziora i jego otoczenia. Przedsięwzięcie o budżecie 1,6 mln zł otrzymało dofinansowanie z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego 2014-2020 (Oś VI „Ochrona środowiska...”, Działanie 6.3) w wysokości 1,3 mln zł.

W ramach tej inicjatywy połączono w ponad 10-kilometrową ścieżkę dwie trasy – „Drzewa i krzewy parku podworskiego w Starej Hańczy” oraz „Doliną Czarnej Hańczy”. Szlak rozpoczyna się w Starej Hańczy, dalej prowadzi wzdłuż wschodniego brzegu jeziora i krawędzią doliny Czarnej Hańczy, a kończy się przy siedzibie parku w Turtulu. Trasa zyskała zmodernizowaną

infrastrukturę: tablice z mapą i opisem genezy jeziora, odnowione miejsca odpoczynku, uporządkowane otoczenie źródła, ławki oraz elementy rekreacyjne i edukacyjne. Wyznaczone zostało też miejsce na ognisko, a przy siedzibie parku wyznaczono bezpłatny, niewielki parking. Powstały też dwie wieże widokowe – ok. 22-metrowa na Górze Leszczynowej w Przełomce, z której można podziwiać panoramę Hańczy, oraz 15-metrowa w Malesowiznie z widokiem m.in. na dolinę Czarnej Hańczy, Staw Turtulski i Górę Cisową.

Pomorskie wdraża GOZ

Województwo Pomorskie wdraża Plan Gospodarki Odpadami w oparciu o zasady Gospodarki Obiegu Zamkniętego – GOZ (3R: *reduce-reuse-recycle*). Projekt **LIFE Pom GOZilla.PL**, koordynowany przez samorząd województwa, jest realizowany przy współpracy z partnerami strategicznymi – Uniwersytetem Gdańskim, Miastem Gdańsk, Pomorską Agencją Rozwoju Regionalnego SA, Pomorską Regionalną Organizacją Turystyczną oraz organizacją pozarządową, a także 24 gminami i dwoma zakładami gospodarki komunalnej. Dzięki tej inicjatywie w Gdańsku oraz Słupsku powstaną centra kompetencji, oferujące bezpłatne szkolenia, doradztwo, studia podyplomowe, a także narzędzia dla gmin i firm do wdrażania praktyk cyrkularnych.

Zakres przedsięwzięcia obejmuje działania o charakterze edukacyjnym (wirtualne spacerki po instalacjach, wirtualną „segregację” cyberodpadów czy konkursy dla szkół), wsparcie mieszkańców m.in. poprzez promocję przydomowych kompostowników oraz poprawę selektywnej zbiórki bioodpadów, jak również rozwiązania dla biznesu (ze szczególnym uwzględnieniem branży turystycznej) i jednostek samorządu terytorialnego, takie jak: fora dialogu, konsultacje czy warsztaty dotyczące racjonalnego podejścia do odpadów (tzw. *mobilny living lab*). Przewidziano też innowacje: pilotażowe zagospodarowanie zużytych sieci rybackich, stanowiska naprawcze przy Punktach Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych i aplikację do zlecania napraw domowych. Wartość projektu wynosi ponad 21,9 mln euro, a w tym finansowanie z programu LIFE 2021-2027 stanowi 60 proc., wsparcie z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej — 35 proc., a wkład własny partnerów to 5 proc.

² https://www.interregeurope.eu/sites/default/files/2025-02/EAGER_Joint%20Study_Annex%206_PL.pdf

Śląsk: naukowe zaplecze dla transformacji

Politechnika Śląska realizuje w Rybniku projekt „Centrum Odnawialnych Źródeł Energii i Technologii Wodorowych”. Ma on na celu budowę zaplecza naukowego dla transformacji energetycznej regionu. Całkowity budżet przedsięwzięcia to ok. 27,2 mln zł, z czego dofinansowanie z programu Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027 (Priorytet 10, Działanie 10.5) wynosi ok. 22,3 mln zł.

Planowana jest budowa czterech laboratoriów:

- Centrum Kompetencji OZE i Technologii Wodorowych – jako jednostki wiodącej,
- Laboratorium Technologii Wodorowych, mającego się zajmować kwestiami związanymi z produkcją, magazynowaniem oraz wykorzystaniem wodoru,
- laboratorium Eko-Dom Energia, gdzie będą opracowywane rozwiązania dla budynków niskoenergetycznych,
- Mobilnego Laboratorium Diagnostyki Paneli PV, które będzie odpowiedzialne za przeprowadzanie testów w terenie.

Infrastruktura badawczo-rozwojowa, która powstanie w filii Politechniki Śląskiej w Rybniku, umożliwi realizację badań, kształcenie kadr oraz współpracę z przemysłem i samorządami w zakresie OZE oraz technologii wodorowych.

Świętokrzyskie: kompleksowa ochrona bioróżnorodności

W województwie świętokrzyskim ruszył największy w regionie projekt przyrodniczy pn. „Kompleksowe działania związane z ochroną bioróżnorodności Świętokrzyskich i Nadnidziańskich Parków Krajobrazowych”. Za jego realizację, która potrwa do 2029 roku, odpowiada Zespół Świętokrzyskich i Nadnidziańskich Parków Krajobrazowych. Wartość przedsięwzięcia wynosi 47,2 mln zł, z czego 85 proc. współfinansuje program Fundusze Europejskie dla Świętokrzyskiego 2021-2027, 10 proc. pochodzi z budżetu państwa, a ok. 5 proc. z wkładu własnego beneficjenta.

Inicjatywa obejmuje trzy komponenty:

- pierwszy to odtworzenie ok. 70 km alei wierzbowo-lipowych jako korytarzy ekologicznych, uruchomienie szkółek, ogródków kwiatnych, remiz śródpolnych i „hotelu” dla owadów oraz przywracanie łąk, muraw i warunków hydrologicznych;

fot. Adobe Stock

- drugi – budowa insektarium z motylarnią przy Ośrodku Edukacji Przyrodniczej w Umianowicach jako zaplecza hodowli, badań i edukacji o zapyłaczach;
- trzeci – utworzenie Ośrodka Rehabilitacji Zwierząt w Kielcach, rozbudowa Centrum Edukacji Przyrodniczej i wyznaczenie siedmiu ścieżek przyrodniczo-edukacyjnych, zapewnienie infrastruktury dostępnej dla osób z ograniczoną mobilnością.

Projekt ma na celu poprawę stanu siedlisk zwierząt i roślin, wzmocnienie populacji zapyłaczy oraz dzikich zwierząt, jak również zwiększenie bioróżnorodności, a także lepsze ukierunkowanie ruchu turystycznego dzięki przygotowanym trasom. To kompleksowy, replikowalny model działań prośrodowiskowych, ważny dla przyrody regionu i jakości życia mieszkańców.

Warmińsko-Mazurskie: sanitacja zamiast „dzikich zrzutów”

Chorągiew Warmińsko-Mazurska Związku Harcerstwa Polskiego realizuje w Węgorzewie projekt „Budowa sezonowego punktu obsługi sanitarnej turystów w porcie ZHP w Węgorzewie”, który ma na celu uporządkowanie gospodarki ściekowej w porcie i na obozowisku ZHP. Przedsięwzięcie finansowane jest z programu Fundusze Europejskie dla Warmii i Mazur 2021-2027 (Działanie 02.08 „Gospodarka wodno-ściekowa”, schemat A, typ 5) i obejmuje budowę wolnostojącego budynku sanitariatów oraz zakup pompy do odbioru nieczystości z jachtów. Wartość inwestycji wynosi 799 tys. zł, z czego unijne dofinansowanie sięga 552,5 tys. zł.

Nowy punkt sanitarny zapewni toalety, umywalnie i prysznice, a także miejsca do mycia rąk oraz naczyń. System odbioru nieczystości, wykonany z materiałów o wysokiej odporności chemicznej i mechanicznej, z hermetycznymi uszczelnieniami i bez konieczności ręcznego opróżniania, ograniczy ryzyko wycieków i umożliwi bezpieczne zdawanie ścieków z jednostek przyplływających do portu. Efektem będzie minimalizacja zanieczyszczeń wód jeziora oraz jego otoczenia, poprawa bezpieczeństwa sanitarnego użytkowników, jak również wsparcie zrównoważonej turystyki.

Wielkopolskie: niskoemisyjny transport

Działania na rzecz zielonej mobilności zostały podjęte także w Koninie. Projekt „Niskoemisyjny transport publiczny w subregionie konińskim” ma zmodernizować i zdekarbonizować codzienne dojazdy. Wartość projektu to 226 mln zł, z czego ponad 135 mln zł dofinansuje program Fundusze Europejskie dla Wielkopolski 2021-2027 (Priorytet 10, Działanie 10.5), a kolejne 29 mln zł – budżet państwa. Przedsięwzięcie realizuje Zarząd Dróg Miejskich w Koninie w partnerstwie z MZK w Koninie Sp. z o.o., PKS w Koninie SA oraz gminą miejską Koło.

W ramach przedsięwzięcia powstanie centrum przesiadkowe przy Wieży Ciśnień i dworcu PKP (wspólne przystanki MZK, PKS i prywatnych przewoźników, zaplecze techniczne, poczekalnia), rozbudowana zostanie sieć dróg rowerowych i ciągów pieszo-rowerowych, a na całym obszarze zadziała wspólny bilet MZK-PKS-Koleje

Wielkopolskie. MZK utworzy zajezdnię ze stacją tankowania wodoru i kupi 10 autobusów wodorowych. Miasto wdroży ITS z priorytetem dla komunikacji zbiorowej i zarządzaniem ruchem w sytuacjach wyjątkowych. Będą też nowe trasy i chodniki m.in. przy ul. Popiełuszki i al. 1 Maja. W Kole, w ramach budowy parkingu przy dworcu PKP, zostanie zamontowane oświetlenie, powstanie wiata rowerowa i stacja napraw oraz zostanie nasadzona roślinność.

Zachodniopomorskie: nowe elektryczne pociągi

Zachodniopomorskie inwestuje w nowy, elektryczny tabor dla kolei regionalnej. Projekt „Dostawa czterech sztuk fabrycznie nowych elektrycznych zespołów trakcyjnych do obsługi kolejowych przewozów pasażerskich w ruchu regionalnym” o wartości ponad 261,4 mln zł uzyskał unijne dofinansowanie z Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększania Odporności w wysokości ponad 178 mln zł.

Zamówienie obejmuje czteroczlonowe, dwukierunkowe składy o prędkości eksploatacyjnej min. 160 km/godz. Są one wyposażone w systemy bezpieczeństwa, klimatyzację, wi-fi, dwie toalety, monitoring, interkom oraz defibrylatory. Przewidziano 154 miejsca siedzące stałe, 36 uchylnych, 273 stojące, 16 stanowisk rowerowych, a także 2 miejsca na wózki. Są tam też stałe i rozkładane rampy oraz wyraźnie oznaczone strefy wejść. Nowością będzie wyciszona strefa dla osób w spektrum autyzmu oraz 16 szerszych foteli m.in. dla kobiet w ciąży. Przy wejściach znajdują się kosze do segregacji śmieci.

Nowy tabor podniesie komfort i dostępność podróży oraz ograniczy szkodliwą emisję zanieczyszczeń, zastępując wysłużone jednostki. Pojazdy, stanowiące własność samorządu, będzie eksploatował operator przewozów wojewódzkich (obecnie POLREGIO SA) m.in. na trasach Zielona Góra-Szczecin-Świnoujście, Szczecin-Słupsk oraz Kołobrzeg-Poznań.

Odbiór ostatniego pojazdu zaplanowano do 20 listopada 2025 roku.

Kolej regionalna wykonuje do 270 kursów dziennie. W 2024 roku skorzystało z niej ponad 8 milionów pasażerów. Dzięki zakupowi flota będzie liczyła 72 pojazdy.

DOMINIK KRZYSZTOFOWICZ

fot. Adobe Stock

fot. Adobe Stock

Eko-ambasadorzy w trosce o zdrowie i klimat

Świadome i odpowiedzialne wybory konsumenckie to nie tylko kwestia dobrego zdrowia, ale również troski o środowisko i klimat. Z tego względu istotna jest edukacja na temat potencjalnych i faktycznych zagrożeń, z którymi przychodzi się codziennie mierzyć klientom sklepów spożywczych, kosmetycznych czy odzieżowych. Równie ważne jest tworzenie zdrowego otoczenia w domu oraz w pracy. Codzienne decyzje konsumentów wprost przekładają się na jakość ich życia, a także na ograniczenie produkcji i emisji szkodliwych chemikaliów.

Chociaż niebezpieczne dla zdrowia i życia substancje czy procesy chemiczne kojarzą się powszechnie głównie z przemysłem ciężkim oraz strefami wokół zakładów produkcyjnych, to w praktyce szkodliwe chemikalia można znaleźć w produktach codziennego użytku, w domach czy miejscach pracy. Mogą one bowiem wydzielać się np. ze środków czystości, kosmetyków, naczyń kuchennych, a także powierzchni mebli czy wykładzin dywanowych, a także przenikać do układu krwionośnego przez skórę i układ oddechowy. Długotrwałe narażenie na chemikalia w codziennym życiu powoduje poważne konsekwencje zdrowotne, mogące prowadzić do rozwoju nowotworów, zaburzać pracę układu hormonalnego, a nawet obniżyć płodność.

WAŻNE!

Związki i procesy chemiczne, również z odpadów wytwarzanych w gospodarstwach domowych, stanowią zagrożenie dla środowiska naturalnego i klimatu. Toksyczne substancje podlegają kumulacji, co zwielokrotnia ich negatywny wpływ nie tylko na powietrze, ale także glebę, wody gruntowe i całe ekosystemy.

W związku z tym konieczne jest edukowanie konsumentów oraz angażowanie w ten proces lokalnych liderów i wolontariuszy. Takie działania realizowane są w ramach międzynarodowego projektu „Eko-ambasadorzy na rzecz eliminacji szkodliwych chemikaliów w codziennym życiu” (akronim: *LIFEChemBee*), w którym bierze udział 10 partnerów z 9 krajów członkowskich UE (Polski, Austrii, Czech, Finlandii, Francji, Grecji, Niemiec, Portugalii i Szwecji). Koordynatorem przedsięwzięcia jest Bałtyckie Forum Ochrony Środowiska z Niemiec. Stronę polską reprezentuje Fundacja Kupuj Odpowiedzialnie z Krakowa. Projekt jest realizowany od 1 października 2022 roku do 31 marca 2026 roku. Jego całkowity budżet wynosi prawie 2 mln euro, w tym udział wsparcia finansowego z unijnego programu LIFE to kwota prawie 1,2 mln euro.

Dom bez toksyn

W ramach projektu promowane jest bezpłatne narzędzie internetowe – *CheckED*, które pozwala samodzielnie wykonać przegląd domu pod kątem obecności w nim szkodliwych chemikaliów. Odpowiadając na kolejne pytania kwestionariusza na stronie: <https://check-ed.eu/pl/>, można

dowiedzieć się, w jakim stopniu w poszczególnych pomieszczeniach (w salonie, łazience, kuchni oraz sypialni) jest się narażonym na działanie szkodliwych chemikaliów. Każdy użytkownik tego narzędzia otrzymuje również rekomendacje, dostosowane do konkretnego środowiska domowego, stylu życia i codziennych nawyków.

WAŻNE!

Narzędzie *CheckED* powstało w oparciu o najnowocześniejsze algorytmy opracowane na podstawie danych naukowych. Stanowi efekt współpracy naukowców – biotechnologów, chemików oraz dietetyków klinicznych.

Aplikacja istotnie wspiera działania edukacyjne, prowadzone w ramach projektu, takie jak np. cztery edycje szkolenia zatytułowanego „Dom na detoksie”. Kurs był adresowany do osób zainteresowanych tematyką zagrożeń związanych z obecnością szkodliwych chemikaliów w otoczeniu. W programie wydarzenia znalazły się m.in. sesje wykładowe na temat rodzajów szkodliwych substancji chemicznych w konkretnych przestrzeniach i na różnych przedmiotach domowych. Omawiano również stosowne regulacje prawne i przekazywano wskazówki umożliwiające zmianę nawyków. Zorganizowane zostały warsztaty ekologiczne umożliwiające nabycie praktycznej wiedzy z zakresu tworzenia własnych detergentów, bezpiecznych dla zdrowia i środowiska.

Eko-ambasadorzy w akcji

Wszyscy uczestnicy kolejnych edycji kursu otrzymali certyfikaty poświadczające zdobytą

fot. Adobe Stock

wiedzę, a także fakt przeprowadzenia przez nich przeglądów domowych. Udział w jednej z kluczowych inicjatyw projektowych był bowiem uwarunkowany podjęciem konkretnych zobowiązań. Po nabyciu specjalistycznych umiejętności uczestnicy kursu zostali mianowani eko-ambasadorami, których zadaniem jest przekazywanie praktycznej wiedzy mieszkańcom, zainteresowanym wykonaniem przeglądu domowego.

WAŻNE!

Przeglądy prowadzone przez eko-ambasadorów odbywają się z wykorzystaniem narzędzia *CheckED*. Po upływie od trzech do sześciu miesięcy od pierwszych pomiarów, potwierdzających narażenie domowników na kontakt z niebezpiecznymi substancjami w miejscu zamieszkania, dokonywany jest kolejny przegląd. Ma on na celu sprawdzenie, czy mieszkańcy w codziennym życiu zaczęli stosować się do zaleceń eko-ambasadorów.

Do połowy 2025 roku w skali całego międzynarodowego projektu przeszkolonych zostało 182 ambasadorów.

Działania edukacyjne

Głównym celem *LIFEChemBee* jest podniesienie świadomości konsumentów na temat obecności szkodliwych substancji w otoczeniu i możliwości ich ograniczenia. W ramach projektu zostało opracowanych sześć eko-poradników, które można bezpłatnie pobrać ze strony: https://ekonsument.pl/p215_chemikalia.html. Są one zatytułowane:

- „Zabawa, która nie truje, czyli jakich zabawek unikać”,
- „Ubrania na detoxie, czyli jak nie wkładać na siebie trucizn”,
- „Czysto i naturalnie, czyli postaw na zdrowe i ekologiczne środki czystości”,
- „Piękno z natury, czyli kosmetyki bez szkodliwej chemii”,
- „Żywność bez szkodliwej chemii”,
- „Trujący plastik, czyli jak unikać toksyn na co dzień”.

O aktualnych działaniach konsorcjum projektowego można przeczytać na stronach internetowych, a także w aktywnie prowadzonych mediach społecznościowych.

MAGDALENA POKRZYCKA-WALCZAK

Żyj i oddychaj zdrowo na Podkarpaciu

Opracowanie aplikacji monitorującej zapotrzebowanie, zużycie oraz produkcję energii w samorządach, a później również – w firmach, prywatnych mieszkaniach i organizacjach lokalnych, to jeden ze spodziewanych rezultatów projektu „Podkarpackie – żyj i oddychaj”. Innym jest podniesienie poziomu świadomości mieszkańców Podkarpacia w zakresie jakości powietrza oraz efektywności energetycznej, a kolejnym – stworzenie i wdrożenie systemu racjonalnego zarządzania energią.

Przedsięwzięcie, które otrzymało wsparcie z programu LIFE, będzie realizowane do 2033 roku. Jeszcze na etapie tworzenia wniosku o dofinansowanie konieczne było zdiagnozowanie problemów – barier, które wpływają na złą jakość powietrza w regionie. Wśród nich znalazły się m. in.: nieefektywne zarządzanie energią, niski poziom świadomości mieszkańców oraz niedostateczne wykorzystanie narzędzi planowania przestrzennego do poprawy jakości powietrza.

WAŻNE!

Zarząd Województwa Podkarpackiego podjął decyzję o przygotowaniu aplikacji do programu LIFE na podstawie efektywnego wdrożenia Programów Ochrony Powietrza, które zostały przyjęte przez Sejmik Województwa Podkarpackiego w 2020 roku i zaktualizowane w 2023 roku. Programy zostały opracowane dla strefy podkarpackiej, czyli całego regionu, oraz dla Rzeszowa, jako stolicy województwa. Dodatkowo na terenie Podkarpacia została przyjęta tzw. uchwała antyśmogowa, będąca swoistym „narzędziem” służącym do wdrażania POP-ów.

We wniosku o dofinansowanie wytyczona została precyzyjna ścieżka działań wraz z listą oczekiwanych efektów.

Planowane rezultaty

Projekt zakłada, że w każdym gospodarstwie i gminie regionu będą znane zasady racjonalnego gospodarowania energią. Wiedza i edukacja stanowią bowiem istotny fundament udanej transformacji energetycznej. Główną grupę odbiorców inicjatywy stanowią mieszkańcy województwa podkarpackiego, którzy odczuwają realną poprawę jakości powietrza, zdrowia i komfortu życia. Dzięki wprowadzeniu bardziej efektywnych

źródeł energii zmniejszą się koszty ogrzewania. Duże wsparcie otrzymają również samorządy lokalne. Mogą one liczyć nie tylko na wsparcie finansowe, ale również merytoryczne – m.in. w zakresie strategii i narzędzi do zarządzania energią. Kolejną grupą, która skorzysta na udziale w projekcie, są przedsiębiorcy z branży instalacyjnej i energetycznej, którzy będą brać aktywny udział w realizacji konkretnych zadań, co stanie się impulsem do rozwoju lokalnego rynku.

Pilotaż w zakresie zarządzania energią jest realizowany przez pięć samorządów: Rzeszów, Krosno, Mielec, Dębica i Zagórz, w których zostali zatrudnieni doradcy ds. zarządzania energią. Gminy te otrzymały fundusze nie tylko na zatrudnienie doradcy, ale także na ekspertyzy – w tym np. audyty energetyczne. W wymienionych gminach w ubiegłym roku przeprowadzono łącznie 4263 kontrole palenisk. Doradcy spotykali się też w tym czasie z lokalnymi liderami oraz z mieszkańcami, prowadząc działania edukacyjne i informacyjne m.in. w szkołach, podczas lokalnych wydarzeń czy inicjowanych przez nich akcji edukacyjnych.

fot. Adobe Stock

WAŻNE!

W toku realizacji projektu zostanie opracowana aplikacja SEMS (*Smart Energy Management System*), która umożliwi monitoring zapotrzebowania, zużycia oraz produkcji energii w lokalnych samorządach. To wpłynie na lepsze zarządzanie zasobami oraz spowoduje zwiększenie efektywności energetycznej. W ramach drugiego etapu prac planowane jest rozszerzenie funkcjonalności aplikacji w celu objęcia nią mieszkańców, przedsiębiorców, lokalnych organizacji oraz społeczności energetycznych.

Cztery główne filary projektu obejmują: doradztwo, zarządzanie energią, edukację i planowanie przestrzenne. Wpisują się one w cele przedsięwzięcia, takie jak:

- ograniczenie skutków ubóstwa energetycznego mieszkańców Podkarpacia,
- stworzenie i wdrożenie systemu racjonalnego zarządzania energią,
- podniesienie poziomu świadomości mieszkańców Podkarpacia w zakresie jakości powietrza i efektywności energetycznej,
- skuteczne wykorzystanie narzędzi planistycznych.

Zakładane rezultaty projektu to m.in.:

- co najmniej 48-proc. wzrost produkcji pierwotnej z odnawialnych źródeł energii,
- wymiana 238 tys. źródeł ciepła,

- redukcja obszarów szczególnie narażonych na zmiany klimatu o co najmniej 260,7 ha,
- termomodernizacja 69 074 m² budynków wielorodzinnych, publicznych i zabytkowych.

Imponujące partnerstwo i dofinansowanie

Realizacja przedsięwzięcia rozpoczęła się 1 stycznia 2024 roku i potrwa do 31 grudnia 2033 roku. Partnerstwo tworzy 61 gmin z Podkarpacia, Instytut Technologii Paliw i Energii, Stowarzyszenie EKOSKOP, Rzeszowska Agencja Rozwoju Regionalnego, Stowarzyszenie na rzecz efektywności im. prof. Krzysztofa Żmijewskiego oraz Innowacyjne Partnerskie Centrum (Słowacja). Inicjatywę wspierają: Ministerstwo Klimatu i Środowiska, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, PGE Dystrybucja oraz Regionalna Administracja Państwowa w Iwano-Frankiwsku (Ukraina).

Budżet całego przedsięwzięcia wynosi ponad 109 mln zł. Dofinansowanie z programu LIFE to ok. 66 mln zł, a z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej – ponad 38 mln zł. Pozostała kwota stanowi wkład własny partnerów w wysokości ok. 5,5 mln zł.

MAGDALENA POKRZYCKA-WALCZAK

NaszEauto – dotacja na zakup „elektryka”

Na polskich ulicach oraz autostradach coraz częściej widzimy samochody elektryczne. Ten trend jest spowodowany zarówno względami ekologicznymi, jak i ekonomicznymi. Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności (KPO) umożliwia uzyskanie dotacji na zakup „elektryka” w ramach programu NaszEauto.

Uruchomiony przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) oraz Ministerstwo Klimatu i Środowiska program NaszEauto stanowi realną szansę na uzyskanie bezwrotnego wsparcia finansowanego na zakup lub leasing auta elektrycznego, które spełnia określone warunki techniczne i cenowe. To ciekawa alternatywa dla osób, które planują korzystanie z nowego środka lokomocji. Program ma na celu spowodowanie zmniejszenia emisji zanieczyszczeń powietrza poprzez dofinansowanie przedsięwzięć polegających na obniżeniu zużycia paliw emisyjnych w transporcie. Jego beneficjenci ponoszą niższy koszt zakupu, leasingu lub wynajmu długoterminowego bezemisyjnych pojazdów elektrycznych. Biorąc pod uwagę dostępność wsparcia oraz progi dochodowe, może to być korzystna finansowo opcja dla wielu osób fizycznych, a także tych prowadzących jednoosobową działalność gospodarczą (w rozumieniu ustawy z dnia 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców).

Nabór wniosków o dofinansowanie jest prowadzony w ramach inwestycji KPO E1.1 Wzrost wykorzystania transportu przyjaznego dla środowiska w trybie ciągłym do 30 kwietnia 2026 roku lub do wyczerpania puli środków. Na dopłaty przeznaczono 1,6 mld zł.

Do wsparcia kwalifikują się wyłącznie nowe samochody elektryczne kategorii M1, wcześniej niezarejestrowane, których cena nie przekracza 225 tys. zł netto, a ich przebieg nie jest większy niż 6 tys. km.

Bazowa kwota wsparcia na zakup „elektryka” dla osób fizycznych wynosi 18 750 zł. Kwota ta, może ulec zwiększeniu o 10 000 zł w przypadku zełomowania samochodu spalinowego kategorii M1 przez osoby, które były właścicielem lub współwłaścicielem zełomowanego auta przez co najmniej 3 lata, a jego zełomowanie nie mogło nastąpić wcześniej niż 1 lutego 2020 roku. Dodatkowo w programie NaszEauto możliwa jest premia za niski dochód, która wynosi 11 250 zł. Aby ją otrzymać, roczny dochód brutto wnioskodawcy nie może przekroczyć 135 000 zł. Premia ta jest dodatkiem do bazowej kwoty wsparcia i premii za zełomowanie starego auta. Łącznie jednak dopłata nie może przekroczyć 40 000 zł.

W przypadku zakupu samochodu elektrycznego osoby fizyczne posiadające kartę dużej rodziny mogą liczyć na wsparcie wynoszące 30 000 zł. Kwota ta ulega zwiększeniu o dodatkowe 5000 zł w sytuacji uzyskania premii za zełomowanie pojazdu spalinowego i kolejne 5000 zł – w przypadku niskiego dochodu.

Dofinansowanie dla osób fizycznych do leasingu lub najmu długoterminowego wynosi do 30 000 zł. Kwota ta może wzrosnąć o 5000 zł w związku z zełomowaniem pojazdu i dodatkowe 5000 zł ze względu na kryterium dochodowe.

Osoby prowadzące jednoosobową działalność gospodarczą, zarówno w przypadku zakupu, jak i leasingu lub wynajmu, mogą otrzymać 30 000 zł. Ta kwota może zostać zwiększona o premię za zełomowanie, która wynosi 10 000 zł.

Podatek od towarów i usług (VAT) jest wydatkiem niekwalifikowalnym.

fot. Adobe Stock

	Bazowa kwota wsparcia	Premia za zezłomowanie	Premia za niski dochód	Maksymalna kwota wsparcia
Osoby fizyczne, zakup	18 750 zł	+ 10 000 zł	+ 11 250 zł	= 40 000 zł
Osoby fizyczne z kartą dużej rodziny, zakup	30 000 zł	+ 5 000 zł	+ 5 000 zł	= 40 000 zł
Osoby fizyczne, leasing/wynajem	do 30 000 zł	+ 5 000 zł	+ 5 000 zł	= 40 000 zł
Jednoosobowe działalności gospodarcze, zakup	30 000 zł	+ 10 000 zł		= 40 000 zł
Jednoosobowe działalności gospodarcze, leasing/wynajem	do 30 000 zł	+ 10 000 zł		= 40 000 zł

Źródło: <https://www.gov.pl/web/nfosisgw/program-naszeauto-do-40-tys-zl-doplatty-do-samochodu-elektrycznego>

Jak uzyskać dopłatę w przypadku zakupu pojazdu?

- Krok 1:** Kupujemy pojazd.
- Krok 2:** Rejestrujemy pojazd i ubezpieczamy polisą OC/AC.
- Krok 3:** Wypełniamy formularz wniosku online.
- Krok 4:** Otrzymujemy decyzję i wypłatę środków.

Wnioski o dofinansowanie należy składać w wersji elektronicznej za pośrednictwem Generators Wniosków o Dofinansowanie, korzystając z podpisu elektronicznego (zgodnego z wymaganiami określonymi w § 3 ust. 4 Regulaminu naboru).

Istnieje możliwość, aby wniosek o udzielenie wsparcia złożony został przez pełnomocnika ustanowionego przez wnioskodawcę (właściciela lub współwłaściciela pojazdu). Pełnomocnikiem może być np. przedstawiciel dealera albo firmy leasingowej. W przypadku złożenia (podpisania) wniosku przez osobę inną niż wnioskodawca (właściciel lub współwłaściciel pojazdu) przy wniosku konieczne jest załączenie pełnomocnictwa wydanego przez wnioskodawcę na osobę podpisującą wniosek. Wzór pełnomocnictwa jest na stronie naboru.

W ramach naboru wnioskodawca może złożyć tylko jeden wniosek obejmujący jeden pojazd elektryczny kategorii M1.

Szczegółowe informacje na temat programu oraz aplikowania o wsparcie dostępne są pod linkiem: <https://www.gov.pl/web/nfosisgw/e11-wzrost-wykorzystania-transportu-przyjaznego-dla-srodowiska-program-priorytetownaszeauto>.

Jak uzyskać dopłatę w przypadku leasingu pojazdu?

- Krok 1:** Podpisujemy umowę, dokonujemy opłaty wstępnej, podpisujemy protokół przekazania pojazdu do używania/używania i pobierania pożytków.
- Krok 2:** Rejestrujemy pojazd na korzystającego/firmę leasingową/wynajmującego oraz ubezpieczamy pojazd polisą OC/AC.
- Krok 3:** Wypełniamy formularz wniosku online.
- Krok 4:** Otrzymujemy decyzję i wypłatę środków.

W przypadku pytań lub wątpliwości można skontaktować się z infolinią NFOŚiGW: tel. 22 45 90 800, e-mail: naszeauto@nfosisgw.gov.pl. Najczęstsze pytania i odpowiedzi dotyczące programu NaszEauto znajdują się pod linkiem: <https://www.gov.pl/web/nfosisgw/faq---naszeauto>.

Niebawem spodziewane są zmiany w programie, których celem jest m.in. rozszerzenie katalogu potencjalnych beneficjentów. Zachęcamy do regularnego odwiedzania stron instytucji odpowiedzialnych za wdrażanie KPO w tym aspekcie: <https://www.gov.pl/web/klimat> oraz <https://www.gov.pl/web/nfosisgw>.

EWA LEDZION
Centralny Punkt Informacyjny FE
w Warszawie

Pożyczki OZE w unijnych programach regionalnych

fot. Adobe Stock

Przejęcie na czystą energię oznacza rezygnację z paliw kopalnych, takich jak węgiel, ropa i gaz, na rzecz odnawialnych źródeł energii (OZE), takich jak energia słoneczna, wiatrowa i wodna. Ma to na celu zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych oraz walkę ze zmianami klimatu. W maju 2025 roku węgiel kamienny i brunatny łącznie odpowiadały za 56 proc. wyprodukowanej energii elektrycznej w Polsce. W obecnej perspektywie finansowej Funduszy Europejskich na lata 2021-2027 przedsiębiorcy mogą skorzystać ze wsparcia na rozwój odnawialnej energetyki. Są to środki zarówno na poziomie krajowym, jak i regionalnym.

Pieniądze na rozwój OZE na poziomie krajowym zapewnia program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko. Przewidziane jest wsparcie instalacji o mocy:

- dla energii elektrycznej:
 - wiatr: pow. 5 MWe,
 - biomasa: pow. 5 MWe,
 - biogaz: pow. 0,5 MWe,
 - woda: pow. 5 MWe,
 - promieniowanie słoneczne: pow. 0,5 MWe;
- dla energii cieplnej:
 - biomasa: pow. 5 MWth,
 - promieniowanie słoneczne: pow. 0,5 MWth,
 - geotermia (w tym pompy ciepła): pow. 0,5 MWth,
 - biogaz: pow. 0,5 MWth.

Demarkacja dotyczy sumarycznej mocy wszystkich jednostek wytwórczych wchodzących w skład projektu. Instalacje OZE o mniejszych parametrach niż powyższe będą się kwalifikowały do programów regionalnych (każde województwo ma swój program). Wsparcie ma charakter niskooprocentowanej pożyczki z możliwością umorzenia części kosztów. Kwota, zakres wsparcia, okres spłaty i wysokość umorzenia mogą różnić się w zależności od województwa. Stałym parametrem są moce instalacji, do wartości których przedsiębiorstwo może wnioskować o pożyczkę finansowaną z programów regionalnych. Nie ma tutaj ograniczenia tylko do mikro-, małych i średnich firm. Pożyczki OZE z programów regionalnych są dostępne także dla dużych przedsiębiorstw, ponieważ demarkacją pomiędzy szczeblem krajowym a regionalnym jest wielkość instalacji, a nie wielkość przedsiębiorstwa.

Przykładowo, na Dolnym Śląsku pożyczka na OZE dla przedsiębiorstw może mieć wysokość wsparcia do 5 mln zł lub do 8 mln zł (w zależności od rodzaju inwestycji). W określonych przypadkach, takich jak budowa i rozbudowa instalacji do produkcji energii elektrycznej i/lub cieplnej na własne potrzeby ostatecznego odbiorcy będącego prosumentem, budowa i rozbudowa instalacji wytwarzającej energię z biogazu lub z biomasy oraz budowa magazynu energii jako elementu

dodatkowego i dedykowanego w powyżej wskazanych inwestycjach, przewidziana jest dotacja w formie umorzenia części kapitału pożyczki. Maksymalne umorzenie może wynieść 30 proc. Pożyczki są oprocentowane w wysokości 1 proc., a okres spłaty może wynieść 8 lub 10 lat.

Z kolei w województwie mazowieckim mamy dwie pożyczki dla przedsiębiorców. Jedna jest dla RWS, czyli dla Regionu Warszawskiego Stołecznego, obejmującego Warszawę oraz 9 otaczających ją powiatów, a druga dla RMR, czyli Regionu Mazowieckiego Regionalnego, tj. reszty województwa. Pożyczka na OZE dla przedsiębiorstw w RWS ma oprocentowanie 1 proc. w skali roku i może wynieść 5 mln zł z okresem spłaty do 10 lat. Z pożyczki można sfinansować budowę lub rozbudowę instalacji wytwarzających energię elektryczną i/lub ciepłą z promieniowania słonecznego oraz budowę magazynów energii na potrzeby danego źródła OZE jako elementu uzupełniającego do instalacji. Umorzenie może wynieść 20 proc. Z kolei pożyczka na OZE dla przedsiębiorstw w RMR ma takie same parametry, jeżeli chodzi o kwotę, oprocentowanie i okres spłaty, ale przedmiotem inwestycji może być dużo więcej instalacji wytwarzających energię elektryczną i/lub ciepłą z odnawialnych źródeł energii: promieniowania słonecznego, wiatru, wody, geotermii, biomasy i biogazu. Istnieje także możliwość sfinansowania budowy magazynów energii na potrzeby danego źródła OZE jako elementu uzupełniającego do instalacji. Wysokość

umorzeń może wynieść maksymalnie do 30 proc. wartości pożyczki.

Pożyczka na OZE z premią dla przedsiębiorstw jest dostępna w województwie zachodniopomorskim. Wysokość wsparcia wynosi od 10 tys. zł do 5 mln zł. Okres spłaty trwa od 10 do 15 lat, oprocentowanie wynosi 1 proc. w skali roku. Z pożyczki można sfinansować inwestycje w odnawialne źródła energii w zakresie wytwarzania energii elektrycznej, inwestycje w odnawialne źródła energii w zakresie wytwarzania ciepła, budowę magazynu energii lub magazynu ciepła działającego na potrzeby danego źródła OZE, przyłącze źródła OZE do sieci, zakup systemu zarządzania energią właściwego dla danej technologii oraz opracowanie analizy wykonalności. Umorzenie może wynieść 20 proc. wartości pożyczki.

Jak widać, zakres inwestycji jest różny, niemniej pożyczki to ciekawa alternatywa dla przedsiębiorców, którzy chcą ograniczyć koszty energii w swoich firmach. Pożyczki są udzielane przez partnerów finansowych wybranych przez Bank Gospodarstwa Krajowego. Więcej informacji na temat pożyczek znajduje się pod linkiem: <https://www.bgk.pl/male-i-srednie-przedsiębiorstwa/efektywnosc-energetyczna-i-oze/>.

ŁUKASZ AUGUSTYNIAK
Centralny Punkt Informacyjny FE
w Warszawie

Nie marnujmy żywności!

Czy zastanawialiście się kiedyś, co dzieje się z bananem oderwanym od kiści lub pomidorem samotnie pozostawionym na dziale warzywnym, choć jest przydatny do spożycia, a jego jedyną wadą jest to, że przypadkowo odpadł od gałązki innych pomidorów? Na problem marnowania żywności w sklepach starają się znaleźć rozwiązanie uczestnicy projektu ROSETTA.

Projekt o nazwie „Zmniejszenie marnotrawstwa żywności spowodowanego standardami marketingowymi poprzez alternatywny dostęp do rynku” (ROSETTA) wystartował w styczniu 2024 roku i potrwa do grudnia 2026 roku. Budżet przedsięwzięcia, a jednocześnie unijne dofinansowanie z programu Horyzont Europa na lata 2021-2027, wynosi prawie 5 mln euro.

Celem inicjatywy jest przede wszystkim zbadanie i oszacowanie skali marnowania żywności na skutek stosowanych standardów marketingowych w sklepach. Każdy produkt spożywczy musi spełniać określone normy, zanim trafi na sklepowe półki. Jednak wiele żywności tracimy tylko dlatego, że nie spełnia ona określonych norm, mimo że jednocześnie zachowuje swoje właściwości spożywcze.

Projekt ROSETTA stanowi wieloaspektową i kompleksową analizę łańcuchów dostaw żywności – z pól uprawnych na półki sklepowe, a także podmiotów zaangażowanych w cały proces produkcji – począwszy od rolnika, producenta, transportera, a kończąc na obsłudze danego sklepu, która wyładowuje towar. W ramach tej inicjatywy funkcjonuje również tzw. Społeczność Praktyki (ang. *Community of Practice*, CoP), która stanowi przestrzeń do współpracy, dzielenia się doświadczeniami i wspólnego szukania rozwiązań problemu marnowania żywności.

W efekcie przedsięwzięcia na podstawie przeprowadzonych badań i wspólnych ustaleń zostaną

opracowane rekomendacje polityczne kierowane do decydentów (np. w Komisji Europejskiej), jak zmienić przepisy dotyczące marketingu żywności. Chodzi o to, aby nowe standardy były bardziej zrównoważone, czyli przyjazne dla środowiska, ludzi oraz gospodarki.

W projekcie bierze udział 17 partnerów z ośmiu krajów – Polski, Austrii, Belgii, Danii, Grecji, Hiszpanii, Irlandii i Słowacji. Łączy on środowiska nauki oraz biznesu. Każdy kraj opracowuje strategię przeciwdziałania marnowaniu określonych towarów spożywczych, np.: owoców i warzyw, nabiału oraz mięsa, a także zboża.

Po polskiej stronie w inicjatywę zaangażowane są: Przedsiębiorstwo Przetwórstwa Zboż Jerzy Mochnik oraz Fundacja UNIMOS ALLIANCE. Zajmują się badaniem alternatywnego wykorzystywania otrębów. „Naszym celem jest znalezienie i przetestowanie alternatywnych kanałów marketingowych dla zbóż, które nie spełniają standardów jakościowych, takich jak: gluten, kształt, kolor czy waga, ale są nadal bezpieczne do spożycia. Skupimy się na przygotowaniu dań z wykorzystaniem tych zbóż, które spełniają specjalne wymagania dietetyczne, oraz dań, które zostaną dostarczone uchodźcom z Ukrainy, rodzinom w trudnej sytuacji oraz osobom starszym” – czytamy na stronie internetowej Przedsiębiorstwa Przetwórstwa Zboż Jerzy Mochnik.

ROSETTA nie zamyka się jednak w środowisku naukowo-biznesowym. Z uwagi na fakt, iż podmiotom zaangażowanym w przedsięwzięcie

zależy na tym, aby zwiększyć świadomość społeczną w zakresie problemu marnowania żywności, w toku realizacji projektu powstało również internetowe narzędzie, z którego każdy zainteresowany tematem może skorzystać. *ROSETTA* Digital Toolkit to bezpłatna, łatwa w obsłudze platforma, która w przystępny sposób łączy wyniki badań, materiały graficzne i wnioski polityczne. Składa się z trzech głównych elementów:

- raportów i repozytorium danych,
- katalogu dobrych praktyk,
- otwartej platformy innowacji.

W pierwszej z tych sekcji można znaleźć informacje o tym, jak standardy marketingowe wpływają na zrównoważony rozwój w całym łańcuchu dostaw żywności. Użytkownicy mogą zapoznać się z dostępnymi tam:

- fiszkami informacyjnymi,
- publikacjami naukowymi,
- notatkami politycznymi,
- wytycznymi do powielania rozwiązań.

Katalog dobrych praktyk to zbiór innowacyjnych modeli marketingowych, dzięki którym można dowiedzieć się, jak dać „drugie życie” żywności niespełniającej tradycyjnych standardów. Katalog umożliwi porównanie różnych rozwiązań oraz ich efektów, jak również poznanie sposobu ich wdrożenia gdzie indziej.

Otwarta platforma innowacji stanowi przestrzeń do budowania dialogu i zaangażowania

się w realizowane w ramach projektu *ROSETTA* działania badawcze. Za jej pośrednictwem zainteresowane osoby oraz organizacje mogą:

- wymieniać się dobrymi praktykami,
- zgłaszać nowe pomysły,
- współpracować w trybie asynchronicznym.

Narzędzie jest dostępne na stronie internetowej: <https://rosetta-toolkit.eu/>.

W czasach klęsk żywiołowych oraz niepewności w wielu krajach związanej z dostępem do wody pitnej musimy zastanowić się, jak wykorzystujemy nasze zasoby. Brak wody powoduje mniejszą wydajność rolnictwa i wyższe ceny płodów rolnych, a także wysokie koszty transportu. Należy podjąć działania, zmierzające do ograniczenia marnowania żywności. Kiedy wyrzucamy nadpsute owoce czy warzywa, pozbywamy się nie tylko tego konkretnego produktu. Tracimy również pieniądze, które wydaliśmy na jego zakup, marnujemy energię elektryczną, którą na różnych etapach wykorzystano do produkcji, paliwo potrzebne do transportu towaru oraz wodę. Z przeprowadzonych badań wynika, że najczęściej produktów spożywczych marnowanych jest w gospodarstwach domowych oraz w handlu detalicznym (wiele z nich jeszcze na etapie początkowym, zanim trafią do sklepów). Projekt *ROSETTA* stara się znaleźć rozwiązania dla najbardziej palących problemów przetwórstwa spożywczego oraz handlu.

ELENI KRYŃSKA

Zielone lekcje dla przyszłości

W unijnej perspektywie finansowej na lata 2021-2027 edukacja ekologiczna stała się jednym z kluczowych elementów wspierających proces transformacji w kierunku zrównoważonego rozwoju. Fundusze Europejskie odgrywają istotną rolę w budowaniu świadomości ekologicznej, promowaniu postaw prośrodowiskowych oraz przygotowaniu społeczeństwa do wyzwań związanych ze zmianami klimatycznymi.

Edukacja ekologiczna jest wspierana z Funduszy Europejskich w ramach różnych programów: zarządzanych centralnie przez Komisję Europejską (np. *LIFE*), krajowych (np. Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko 2021-2027) oraz programów regionalnych. Programy te integrują edukację ekologiczną z innymi priorytetami, takimi jak transformacja energetyczna, gospodarka niskoemisyjna czy ochrona bioróżnorodności. Działania edukacyjne mają na celu nie tylko zwiększenie społecznej świadomości w zakresie zmian klimatycznych oraz poszerzenie wiedzy ich odbiorców na temat odnawialnych źródeł energii czy

gospodarki o obiegu zamkniętym, ale także kształtowanie postaw proekologicznych, które przyczynią się do prowadzenia zrównoważonego stylu życia.

Edukacja ekologiczna nie jest wyodrębniona jako osobny komponent w ramach poszczególnych programów, lecz może ona stanowić element większego projektu.

Szerokie spektrum możliwości w zakresie edukacji ekologicznej oferują przede wszystkim programy regionalne. Dzięki swojej wszechstronności umożliwiają precyzyjne dopasowanie projektów do unikalnych potrzeb każdego województwa, co znacząco potęguje ich efektywność. Poniżej opisane są przykłady takich inicjatyw z różnych województw.

W ramach programu Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021-2027, Działanie FEMP.08.10 Gospodarka obiegu zamkniętego GOZ, niedawno zakończył się nabór, do którego aplikowali wnioskodawcy zainteresowani „organizacją lokalnego rynku ponownego wykorzystania odpadów na zasadzie »mój odpad twoim materiałem produkcyjnym«” poprzez uruchomienie lokalnej platformy wymiany informacji pomiędzy podmiotami gospodarczymi lub platformy internetowej, na której firmy będą wystawiać swoje odpady na sprzedaż.

Innym ciekawym przykładem przedsięwzięcia, które już otrzymało unijne dofinansowanie w małopolskim programie regionalnym w ramach Działania FEMP.06.13 Lokalne inicjatywy edukacyjne, jest projekt „**Młodzi EKO-Kucharze: Gotujemy dla Przyszłości! Warsztaty kreatywnej gastronomii i edukacji ekologicznej**”. Jego kluczowy element stanowi przeprowadzenie szkoleń z zakresu kreatywnej gastronomii, które obejmują wykorzystanie innowacyjnych technik gotowania, znajomość dzikich roślin jadalnych oraz nowatorskie koncepcje, mające na celu odciążenie środowiska naturalnego w kontekście żywienia człowieka. Projekt uświadamia jego uczestnikom jak wiele mogą oni zrobić każdego dnia dla ekologii i bioróżnorodności. Podkreśla znaczenie małych, codziennych działań w kontekście globalnych wyzwań ekologicznych, pokazując młodemu ludziom, że każdy ich wybór ma znaczenie.

fot. Adobe Stock

Z kolei w województwie zachodniopomorskim dzięki dofinansowaniu z programu Fundusze Europejskie dla Pomorza Zachodniego 2021-2027 w ramach Działania FEPZ.02.23 Ochrona przyrody i jej zasobów realizowany jest projekt „**EKO Uczeń – EKO Rzemieślnik – EKO obywatel**”. To kompleksowy program edukacji ekologicznej skierowany do uczniów zachodniopomorskich branżowych szkół I i II stopnia. Ma on na celu podniesienie świadomości, wiedzy i umiejętności ekologicznych uczniów, co wpłynie na pozytywną zmianę ich postaw, w szczególności w zakresie wykonywania przez nich rzemieślniczych czynności zawodowych.

W ramach programu Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska 2021-2027, Działanie FEDS.08.01 Dostęp do edukacji, wsparcie finansowe otrzymał projekt „**Myślimy globalnie, działamy lokalnie – kompleksowy program edukacji ekologicznej**”. Jego uczestnicy wezmą udział w zajęciach rozwijających inteligencję przyrodniczą, szkoleniach wyjazdowych do lokalnych gospodarstw i zagród edukacyjnych, jak również cyklu zajęć z zakresu tworzenia i utrzymania ogrodów deszczowych w otoczeniu szkoły dzięki wykorzystaniu wód opadowych, a także zakładania mikroskwerów i wysp filtrujących wodę.

W województwie śląskim środki unijne w ramach programu Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027 są częścią szerszej strategii UE na rzecz zielonej transformacji i poprawy jakości życia. W regionie, gdzie problem smogu jest szczególnie dotkliwy z powodu przemysłu, górnictwa i spalania paliw stałych, takie

działania są kluczowe dla zmiany nawyków mieszkańców i wsparcia systemowych rozwiązań dzięki edukacji ekologicznej.

Powyższe inicjatywy mogą stanowić inspirację do działania na rzecz klimatu i środowiska.

Dlaczego edukacja ekologiczna jest ważna? Po pierwsze, uwarściwia na konsekwencje ludzkich działań. Uczy, jak codzienne wybory – np. te dotyczące segregacji odpadów czy ograniczenia plastiku – wpływają na emisję gazów cieplarnianych oraz degradację ekosystemów. Dzięki temu dzieci, młodzież, a także dorośli, zaczynają rozumieć, że ich decyzje, jak np. korzystanie z transportu publicznego zamiast samochodu, mają znaczenie w skali globalnej. Po drugie, buduje odpowiedzialność międzypokoleniową. Zachęca do podejmowania działań zapobiegających dalszemu pogarszaniu się stanu środowiska, inspirowuje do innowacji, a jej brak prowadzić może do ignorancji i pogłębiania kryzysu środowiskowego. Po trzecie, edukacja ekologiczna kształtuje również przyszłych liderów, którzy będą projektować zrównoważone miasta. Ponadto jest to inwestycja w nadzieję. Daje ludziom poczucie sprawczości, pokazując, że każdy może przyczynić się do zmiany. W obliczu kryzysu klimatycznego, który często przytłacza swoją skalą, to właśnie świadomość ekologiczna i działania na poziomie lokalnym mogą zapoczątkować globalną transformację.

KAMIŁA DULBA
Centralny Punkt Informacyjny FE
w Warszawie

fot. Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej PIB

Pogranicze przyjazne klimatowi

Jednym z najcenniejszych zasobów pogranicza polsko-saksońskiego jest wyjątkowa dla tego obszaru bioróżnorodność. Niezwykle istotne są zatem działania mające na celu zachowanie w jak najlepszej kondycji tamtejszych zasobów przyrodniczych. Postępujące zmiany klimatyczne, których skutki są coraz bardziej widoczne w XXI wieku, stanowią istotne wyzwanie w kontekście ochrony naturalnych skarbów. W związku z tym konieczne jest nieustanne promowanie wśród lokalnej społeczności dobrych praktyk oraz prowadzenie szeroko zakrojonej edukacji zarówno wśród mieszkańców, jak i przedstawicieli samorządów, w zakresie działań adaptacyjnych do zmieniającego się klimatu.

Taki jest właśnie cel projektu „**PROADAPT – POGRANICZE PRZYJAZNE KLIMATOWI – Wspomaganie decyzji w zakresie lokalnych działań adaptacyjnych do zmiany klimatu**”, który otrzymał dofinansowanie z Funduszy Europejskich w ramach programu Interreg Polska – Saksonia 2021-2027 w wysokości ponad 971 tys. euro. Całkowity budżet przedsięwzięcia wynosi ok. 1,2 mln euro, a czas realizacji to 2 lata od kwietnia 2024 roku do marca 2027 roku.

Projekt wdraża międzynarodowe konsorcjum, w skład którego wchodzi:

- Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej – Państwowy Instytut Badawczy (partner wiodący),
- SAPOS gemeinnützige GmbH,
- Fundacja Ekologiczna Zielona Akcja,
- Fundacja Natura Polska.

Strategie

„PROADAPT” wybiega w przyszłość i wpisuje się w aktualne strategie na wszystkich poziomach: od celów ONZ po strategie regionalne, co potwierdziły m.in. Saksoński Urząd ds. Środowiska, Rolnictwa i Geologii, Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego oraz Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego.

Innowacje

Projekt opiera się na doświadczeniach zdobytych w ramach wcześniejszych inicjatyw realizowanych

fot. Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej PIB

w programie Interreg Polska-Saksonia 2014-2020, takich jak „WIKT” i „TRANSGEA”, które dotyczyły podobnej tematyki. Jednocześnie wноси nowe elementy, odpowiadające na aktualne potrzeby — obejmuje opracowanie trzech planów adaptacji do zmian klimatu dla gminy wiejskiej i miejsko-wiejskiej oraz utworzenie Sieci Kompetencji Klimatycznych z dwoma ośrodkami zlokalizowanymi w Görlitz (Saksonia) i Chrośnicy (województwo dolnośląskie).

Cele

Głównym celem przedsięwzięcia jest wspieranie tworzenia klimatycznie zrównoważonego pogranicza poprzez przeciwdziałanie negatywnym skutkom zmian klimatu oraz promowanie działań adaptacyjnych i mitygacyjnych, opartych na podejściu ekosystemowym. Projekt obejmuje trzy główne zadania badawcze.

Pierwszym jest stworzenie platformy wspomagania decyzji dotyczących działań adaptacyjnych. Zostaną w niej uwzględnione m.in.: analizy klimatyczne wraz z identyfikacją negatywnych skutków zmian klimatu dla 11 powiatów objętych wsparciem, elektroniczny katalog proponowanych działań adaptacyjnych oraz opracowana wspólnie z partnerami metodyka tworzenia planów adaptacji dla gmin wiejskich i miejsko-wiejskich.

Drugie zadanie obejmuje współpracę z gminami oraz społeczeństwem w zakresie lokalnych planów i wdrożeń działań adaptacyjnych. Przewiduje się

foto: Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej PIB

opracowanie trzech planów adaptacji do zmian klimatu dla wybranych gmin, które dotychczas nie posiadają takich dokumentów. Plany te zostaną przygotowane w oparciu o metodykę wypracowaną przy aktywnym udziale przedstawicieli samorządów, których będą one dotyczyć. Częścią tego procesu będą warsztaty i konsultacje z udziałem ekspertów z Saksonii. Dodatkowo przeprowadzona zostanie analiza całego obszaru wsparcia pod kątem funkcjonowania korytarzy ekologicznych na polsko-saksońskim pograniczu oraz usług ekosystemowych.

W ramach trzeciego zadania powstanie Sieć Kompetencji Klimatycznych z dwoma centrami w Chrośnicy i Görlitz. Celem tej inicjatywy jest podniesienie świadomości ekologicznej oraz promowanie prośrodowiskowych postaw wśród mieszkańców. Sieć, która w przyszłości może zostać rozbudowana, będzie stanowić kompendium wiedzy w zakresie zmian klimatu. Działania edukacyjne zostaną zrealizowane poprzez liczne warsztaty oraz akcje klimatyczne, promujące m.in.: sprzątanie lasów i jezior, zasady recyklingu i wykorzystywania materiałów nadających się do ponownego użycia, oszczędne gospodarowanie wodą (np. poprzez montaż zbiorników na wodę deszczową dla 20 gospodarstw domowych), ideę zrównoważonego rozwoju, a także zmianę codziennych nawyków oraz zachowań na bardziej przyjazne dla klimatu i środowiska.

Oczekiwane rezultaty

Jednym z kluczowych wyzwań w procesie adaptacji do zmian klimatu jest właściwy dobór narzędzi, aby były dostosowane do specyfiki danego obszaru. W ramach projektu samorzady zostaną zapoznane z metodami wspierającymi działania adaptacyjne, uwzględniającymi najistotniejsze lokalne problemy i potrzeby. Dzięki temu podczas opracowywania planów adaptacji jednostki samorządu terytorialnego będą mogły wybrać rozwiązania najlepiej odpowiadające lokalnym potrzebom. Równocześnie mieszkańcy regionu zyskają wiedzę na temat głównych skutków zmian klimatycznych, co może przełożyć się na świadome podejmowanie decyzji i unikanie działań, które mogłyby pogłębiać negatywne zjawiska w ich najbliższym otoczeniu.

JOANNA KRASOWSKA
ANNA ZAJĄCZKOWSKA
Wspólny Sekretariat
Programu współpracy Interreg
Polska – Saksonia 2021-2027

fot. Adobe Stock

Unia wspiera przyrodę pogranicza polsko-słowackiego

Już tej jesieni – z początkiem października – ruszy kolejny nabór wniosków w programie Interreg Polska – Słowacja 2021-2027 w ramach Priorytetu 1: Przyjazne naturze i bezpieczne Pogranicze, Działanie 1.2 Wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia.

To kluczowy moment dla wszystkich instytucji, które chcą mieć realny wpływ na przyszłość przyrody polsko-słowackiego pogranicza. Warto zacząć przygotowania już teraz, by zdążyć z dobrym, partnerskim projektem na czas!

Dlaczego bioróżnorodność ma znaczenie?

Bioróżnorodność to bogactwo życia – roślin, zwierząt i mikroorganizmów, a także różnorodność ekosystemów, które tworzą. Jest fundamentem naszej egzystencji: dostarcza żywność, czystą wodę, powietrze, reguluje klimat, a także chroni przed skutkami katastrof naturalnych. Utrata bioróżnorodności to nie tylko zagrożenie dla przyrody, lecz także ryzyko dla zdrowia, jakości życia i gospodarki. Każdy element ekosystemu – nawet ten najmniejszy – pełni określoną rolę. Zniknięcie jednej rośliny lub gatunku owada może zaburzyć cały łańcuch zależności. Bioróżnorodność wpływa również na odporność środowiska na zmiany klimatu – im większa różnorodność, tym większa szansa, że ekosystem poradzi sobie w obliczu ekstremalnych zjawisk pogodowych, susz czy chorób. Z tego względu program Interreg Polska – Słowacja 2021-2027

stawia na realną ochronę środowiska oraz wspólne działania po obu stronach granicy.

Jakie działania możesz zrealizować w ramach naboru?

Dzięki dofinansowaniu sięgającemu 80 proc. możliwe będzie wsparcie m.in. takich przedsięwzięć, jak:

- ochrona, odbudowa i poprawa stanu siedlisk przyrodniczych,
- zabezpieczenie obszarów ochronnych przed nadmierną presją turystyczną,
- działania zapobiegające pustyynnieniu (np. nasadzenia drzew),
- monitorowanie ekosystemów pod kątem zanieczyszczeń atmosferycznych,
- poprawa łączności korytarzy ekologicznych (usuwanie barier, udrażnianie szlaków migracyjnych),
- przeciwdziałanie rozprzestrzenianiu się gatunków inwazyjnych.

W najbliższym naborze nie będzie możliwe otrzymanie dofinansowania na analizy, strategie, plany działania i pilotaże. To ważna zmiana w stosunku

do poprzednich naborów. Wynika to z faktu, iż wyczerpany już został limit środków dostępnych w programie na takie działania.

Współpraca ponad granicami – klucz do sukcesu!

Każdy projekt musi mieć charakter transgraniczny i być realizowany wspólnie przez partnerów z Polski i Słowacji. Tylko takie działania mają szansę na wsparcie – nie chodzi o dwa oddzielne projekty, ale o prawdziwe partnerstwo: wspólne cele, korzyści i efekty odczuwalne po obu stronach granicy.

Dzięki Funduszom Europejskim zostaną zrealizowane inicjatywy nie tylko obejmujące działania na rzecz ochrony przyrody, ale także wzmacniające relacje i współpracę w regionie. To szansa na rozwój, który będzie szedł w parze z odpowiedzialnością za środowisko.

O dofinansowanie mogą się ubiegać:

- jednostki samorządu terytorialnego,
- parki narodowe i krajobrazowe,
- Generalna i Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska,
- Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe,
- Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie,
- organizacje pozarządowe,
- instytucje oświatowe,
- małe i średnie przedsiębiorstwa.

Zainspiruj się dobrymi pomysłami!

Środki europejskie wspierają w obecnej perspektywie finansowej już ponad 50 polsko-słowackich przedsięwzięć przyrodniczych, drogowych i turystycznych. Jedną z najciekawszych inicjatyw przyrodniczych, realizowanych obecnie na pograniczu, jest projekt „**Drapieżne pogranicze – transgraniczna współpraca na rzecz zintegrowanej ochrony dużych drapieżników w Polsce i na Słowacji**”.

Jego kluczowym elementem jest stworzenie spójnego modelu zarządzania populacją drapieżników poprzez opracowanie jednolitych metod monitoringu i systemu wymiany danych dotyczących translokacji zwierząt. W tym celu powstanie wspólna baza danych, oparta na obserwacjach nieinwazyjnych, fotopułapkach

oraz nowoczesnych technologiach, w tym sztucznej inteligencji (AI).

Projekt kładzie również duży nacisk na edukację i zwiększanie świadomości społecznej. Dzięki działaniom informacyjnym, komunikacyjnym oraz edukacyjnym mieszkańcy, turyści, a także organizacje działające na obszarze pogranicza będą lepiej rozumieć potrzebę ochrony dużych drapieżników, co przyczyni się do wzrostu akceptacji społecznej dla tych gatunków. Aby osiągnąć zamierzone cele, projekt zakłada także standaryzację metod monitorowania populacji zwierząt w obu krajach, co pozwoli na uzyskanie porównywalnych i rzetelnych danych. Kluczową rolę odegrają tu nowoczesne technologie, które usprawnią analizę zdjęć i nagrań oraz umożliwią efektywne gromadzenie i przetwarzanie informacji.

Więcej o projekcie dowiesz się z wywiadu z Panią Karoliną Kawczyńską z Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych w Warszawie, koordynatorką projektu, który dostępny jest na stronie internetowej programu pod linkiem <https://plsk.eu/wywiad-drapieżne-pogranicze/>.

Wspólnie zmieniamy polsko-słowackie pogranicze!

Jeśli masz pomysł związany z ochroną przyrody, który zaangażuje społeczność lokalną i spowoduje nawiązanie więzi między Polską a Słowacją, to idealny moment, by zamienić go w konkretny projekt. Zbliżający się nabór to też ostatnia szansa w tej perspektywie finansowej, by uzyskać wsparcie ze środków Unii Europejskiej w ramach programu Interreg Polska – Słowacja 2021-2027 na inicjatywy z zakresu ochrony przyrody.

Chcesz wiedzieć, jak przygotować dobry wniosek? Chcesz wziąć udział w bezpłatnych szkoleniach i spotkaniach informacyjnych? Śledź naszą stronę internetową: <https://plsk.eu/> i media społecznościowe: <https://www.facebook.com/ProgramPLSK>, gdzie na bieżąco publikowane są informacje o naborze, dokumentacji oraz materiałach pomocniczych. Razem możemy realnie zmieniać pogranicze – nie tylko dla ludzi, ale i dla natury!

PIOTR BIEL

Wspólny Sekretariat

**Programu Współpracy Transgranicznej
Interreg Polska – Słowacja 2021-2027**

Ekologia – wspólna sprawa

Programy współpracy transgranicznej pomiędzy Polską a Ukrainą funkcjonowały w kolejnych perspektywach finansowych Unii Europejskiej pod różnymi nazwami, ale zawsze miały na celu wsparcie rozwoju obszarów przygranicznych Polski i Ukrainy (wcześniej również Białorusi) przy ścisłej ochronie środowiska naturalnego.

Działania podejmowane obecnie w ramach programu Interreg NEXT Polska – Ukraina 2021-2027 przyczyniają się do ochrony i przywracania delikatnych zasobów naturalnych ze szczególnym uwzględnieniem obszarów transgranicznych. Realizatorzy projektów: **„Stworzenie systemu monitoringu zachowania różnorodności biologicznej transgranicznych obszarów ochrony przyrody”** (akronim: **CBBC**) oraz **„Młodzież karpacka dla ekointeligentnej edukacji”** (akronim: **Youth4EcoEdu**) mają jasną wizję, jak sprostać tym wyzwaniom i wprowadzić wymierne zmiany.

Od dłuższego czasu zarówno Narwiański Park Narodowy (województwo podlaskie), jak i Nobelski Park Narodowy (obwód rówieński) uznawały potrzebę kompleksowego systemu monitorowania w celu śledzenia i analizowania zmian w siedliskach oraz w składzie gatunkowym roślin i zwierząt. Ten system pomoże zidentyfikować ryzyka oraz przeciwdziałać zagrożeniom dla cennych gatunków flory i fauny, a zwłaszcza ptaków. Partnerzy projektu **CBBC** planują budowę Centrum Monitoringu Bioróżnorodności w Narwiańskim Parku Narodowym i obiektów do obserwacji ptaków, w tym też obserwacyjnych w obu parkach oraz czatowni na stawach w Topilcu k. Białegostoku. Wspólne działania badawcze obejmą ekspedycje naukowe

skoncentrowane na monitorowaniu bioróżnorodności w Ukrainie i Polsce. Nie zabraknie również aktywności dla najmłodszych, np. kampanii medialnej z wykorzystaniem postaci ptaków. Interaktywne zestawy dla szkół sprawią, że nauka o bioróżnorodności i ochronie przyrody stanie się bardziej ekscytująca.

Projekt *Youth4EcoEdu* zajmuje się podobnymi wyzwaniami. Parki Narodowe Użański (obwód zakarpacki) i Magurski (województwo podkarpackie) to prawdziwe skarbnice bioróżnorodności oraz równowagi ekosystemów, odgrywające kluczową rolę w zachowaniu dziedzictwa przyrodniczego Karpat. W ramach projektu powstaną centra przyrodnicze po obu stronach granicy. Interaktywne centrum przyrodnicze w Użańskim Parku Narodowym pokazywać będzie różnorodność lokalnej flory i fauny oraz zaoferuje interaktywne ekspozycje. Centrum na Użhorodzkim Uniwersytecie Narodowym skupi się bardziej na akademickich aspektach edukacji ekologicznej. Po drugiej stronie granicy, w Jarosławiu, powstanie podobne centrum edukacji ekologicznej ze ścieżką przyrodniczą. Młodzi ludzie dowiedzą się tam o znaczeniu ochrony różnorodności biologicznej i roli pszczół w przyrodzie poprzez interaktywne technologie oraz praktyczne doświadczenia. Projekt przewiduje także opracowanie specjalistycznych programów edukacji ekologicznej dla szkół w obu regionach, organizowanie warsztatów i obozów ekologicznych, a także stworzenie trzech interaktywnych klas naukowych.

Poza działaniami związanymi z zachowaniem bioróżnorodności, w programie Interreg NEXT Polska – Ukraina 2021-2027 realizowane są również inicjatywy związane z promowaniem zielonej

fot. Nobelski Park Narodowy

fot. Użański Park Narodowy

infrastruktury. Ich przykład stanowią projekty: „**Transgraniczna bioróżnorodność – ochrona cennych terenów przyrodniczych w Strzyżewicach, Chełmie, Lwowie i Zimnej Wodzie**” (akronim: *BIODIVERSITY*) oraz „**Nowe życie historycznych parków Wiśniowiec – Tarnobrzeg**” (akronim: *EcoParks*).

Celem projektu *BIODIVERSITY* jest przywrócenie i ochrona bioróżnorodności zabytkowych parków w Polsce i na Ukrainie. Parki historyczne są cennym naturalnym elementem krajobrazu. Stare drzewa odgrywają ogromną rolę przyrodniczą oraz ekologiczną – są środowiskiem życia wielu organizmów. Wiele z nich jest zagrożonych wyginięciem i zawdzięcza swoje istnienie wyłącznie starym drzewom. *BIODIVERSITY* zakłada opracowanie koncepcji oraz utrzymanie i ochronę starych drzew w czterech zabytkowych parkach. We Lwowie zostaną odtworzone zabytkowe ogrody (dawne Ogrody Klasztorne św. Jerzego), które staną się wzorem sztuki ogrodniczej. W ramach projektu zostaną oznakowane drzewa, aby móc ustanowić obszar ochrony – pomnik przyrody. Zostanie również powołane Centrum Ochrony Starych Drzew. Na terenie gminy Strzyżewice przedsięwzięcie obejmie działania związane z rewitalizacją parku krajobrazowego położonego w zespole dworsko-parkowym w Piotrowicach. Publiczny Wojewódzki Szpital Specjalistyczny w Chełmie zrealizuje rewitalizację zabytkowego parku położonego na terenie szpitala. Dzięki rewitalizacji i budowie niewielkiej infrastruktury prozdrowotnej park zapewni odpowiednie warunki do rekonwalescencji pacjentów w kontakcie z naturą oraz będzie stanowił możliwość atrakcyjnego spędzenia czasu dla lokalnej społeczności.

W projekcie *EcoParks* po polskiej stronie granicy będą przeprowadzone badania stanu Parku Dziukowskiego w Tarnobrzegu oraz zostaną podjęte działania na rzecz przywrócenia jego różnorodności biologicznej. Opracowany zostanie

projekt przebudowy parku, obejmujący poprawę stanu nawierzchni alejek parkowych z nawiązaniem do istniejącego układu alei historycznych, tak aby mogły z nich korzystać osoby z niepełnosprawnościami czy rodzice z wózkami dziecięcymi. W parku zostaną zainstalowane nowe ławki, kosze na śmieci i inne elementy małej architektury, mające zapewnić miejsca do odpoczynku i rekreacji. Pojawi się także oświetlenie w postaci stylowych lamp, a zabytkowa fontanna, znajdująca się u stóp wzgórza zamkowego, wraz z przyległym do niej terenem zyska nowe oblicze. Po stronie ukraińskiej przewidziano przygotowanie dokumentacji projektowej dla rewitalizacji zabytkowego Parku w Wiśniowcu oraz jego rekonstrukcję. Planowana jest budowa pawilonu–altany, który posłuży m.in. jako miejsce spotkań. Modernizacja obejmie odtworzenie układu urbanistycznego terenu parku, a także przebudowę schodów i podestów, ciągów pieszych oraz alejek, co wpłynie na poprawę dostępności parku. Powstanie nowa sieć wodociągowa do nawadniania terenów zielonych oraz zewnętrzna sieć kanalizacyjna, jak również przebudowane zostaną mury oporowe. Wokół parku powstanie ogrodzenie, a na jego atrakcyjny wygląd wpłynie nowe oświetlenie oraz nasadzenia drzew i krzewów. Ponadto w ramach projektu opracowana zostanie interaktywna aplikacja turystyczna zawierająca trasy wycieczek dla zwiedzających parki w Tarnobrzegu i Wiśniowcu.

Opisane projekty to tylko wybrane przykłady działań realizowanych w programie Interreg NEXT Polska – Ukraina 2021-2027. Przedsięwzięcia te mają jeden wspólny, nadrzędny cel – dążenie do zapobiegania zanieczyszczeniu i usuwania zanieczyszczeń oraz przeciwdziałanie zmianom klimatu na polsko-ukraińskim pograniczu.

KATARZYNA GILEWICZ

MONIKA KOZŁOWSKA

**Wspólny Sekretariat Programu Interreg
NEXT Polska – Ukraina 2021-2027**

Misja ekologiczna programu Interreg Południowy Bałtyk

fot. Adobe Stock

Przewodnią misją programu Interreg Południowy Bałtyk 2021-2027 jest wspieranie regionu Morza Bałtyckiego w realizacji strategii zrównoważonego rozwoju, ze szczególnym naciskiem na działania na rzecz ochrony środowiska. To właśnie od skuteczności, innowacyjności i zrównoważonych przedsięwzięć proekologicznych zależy przyszłość Bałtyku oraz jego mieszkańców.

Spośród licznych inicjatyw aż 80 proc. skupia się na aspektach ekologicznych. Są to najbardziej innowacyjne projekty, koncentrujące się na ochronie środowiska naturalnego, zarządzaniu wodami, odpadami oraz rozwoju odnawialnych źródeł energii. Wszystkie te przedsięwzięcia wyróżniają się różnorodnością działań, mających na celu wypracowanie trwałych i korzystnych dla środowiska rozwiązań.

Projekt **DecarbonDHS** skupia się na dekarbonizacji systemów ciepłowniczych, które odgrywają kluczową rolę w polityce klimatycznej regionu. Ciepło i chłód stanowią niemal połowę zużycia energii w Unii Europejskiej, a w regionie Bałtyku ich udział jest jeszcze bardziej znaczący. Wiele systemów nadal opiera się na paliwach kopalnych, takich jak węgiel i gaz, co stanowi poważne wyzwanie dla realizacji celów klimatycznych UE. DecarbonDHS wdraża technologie integrujące odnawialne źródła energii, energię odzyskiwaną z przemysłu oraz innowacyjne systemy magazynowania energii. W ramach projektu powstaje szczegółowa mapa drogowa odchodzenia od paliw kopalnych w sektorze ciepłowniczym oraz niskotemperaturowe systemy w pilotażowych instalacjach, które pokażą ich efektywność i opłacalność. Partnerzy projektu odwiedzili infrastrukturę ciepłowniczą w Rostocku w Niemczech, gdzie zaprezentowano nowoczesne instalacje magazynowania ciepła

i automatyzacji procesów. Podczas konferencji „Innowacyjne Centrum Miast Zielonych” w Wilnie przedstawiono działania wspierające rozwój zrównoważonych i niskoemisyjnych rozwiązań w gminach. Wśród uczestników byli przedstawiciele organizacji wspierających transformację energetyczną, a na spotkaniu prezentowano innowacyjne technologie, plany rozwoju oraz rozwiązania wspierające dekarbonizację sektora ciepłowniczego. Projekt DecarbonDHS wpisuje się w szerokie europejskie dążenie do niskoemisyjnej przyszłości, zachęcając regiony do modernizacji infrastruktury i wdrażania innowacyjnych rozwiązań. Całkowity budżet przedsięwzięcia wynosi ok. 1,7 mln euro, z czego unijne dofinansowanie to 1,4 mln euro.

W ramach projektu *ISMA*, skoncentrowanego na gospodarce o obiegu zamkniętym oraz rozwoju innowacyjnych rozwiązań w sektorze odpadów i wody, realizowane są działania mające na celu ograniczenie ilości odpadów trafiających do środowiska, poprawę jakości oczyszczania ścieków oraz zwiększenie wykorzystania technologii przyjaznych środowisku. Wdrażane są takie rozwiązania, jak: produkcja biogazu z organicznych odpadów, stosowanie biowęgla jako naturalnego nawozu i filtra do usuwania zanieczyszczeń, a także zaawansowane technologie monitorowania i zarządzania odpadami na poziomie regionalnym. W pierwszym roku wdrożenia projektu zakupiono specjalistyczne wyposażenie do laboratoriów badawczych, umożliwiające szczegółowe analizy chemiczne osadów ściekowych oraz opracowano metodę wykorzystania biowęgla do poprawy jakości gleb. Uzyskano niezbędne pozwolenia i rozpoczęto przygotowania do budowy instalacji pilotażowych w Polsce i Danii. W Rybnie rozpoczęto dostawę elementów mikrobiogazowni, a w Szwecji przeprowadzono testy w oczyszczalni w Elinge, gdzie wdrożono nowoczesne systemy monitorowania oraz automatyzacji procesu oczyszczania ścieków, co pozwala na bardziej efektywne, ekologiczne zarządzanie odpadami i wodami. Gmina Rybno, jako partner wiodący w projekcie *ISMA*, jest przykładem, jak lokalne działania mogą przyczynić się do ochrony środowiska na dużą skalę, skutecznie integrując naukę, praktykę i politykę. Budżet przedsięwzięcia to ok. 1,98 mln euro, z czego ok. 1,5 mln euro stanowi dofinansowanie z Funduszy Europejskich.

Kolejnym istotnym projektem, skupiającym się na rozwoju społeczności energetycznych i zwiększaniu udziału odnawialnych źródeł energii, jest *BalticBeat*. W ramach tej inicjatywy

prowadzone są szkolenia, kampanie edukacyjne oraz platformy wymiany najlepszych praktyk, mające na celu przełamanie barier oraz ograniczeń lokalnych społeczności w produkcji i konsumpcji zielonej energii. Partnerzy *BalticBeat* aktywnie promują tworzenie lokalnych społeczności energetycznych, które nie tylko produkują czystą energię, ale również integrują ją z innymi sektorami, takimi jak rolnictwo czy transport. W czerwcu tego roku w Białce Tatrzańskiej odbył się kongres społeczności energetycznych, podczas którego kierownik projektu, Sylwia Mrozowska z Uniwersytetu Gdańskiego, moderowała debatę na temat tworzenia skutecznych partnerstw publiczno-prywatnych w tej dziedzinie, podkreślając znaczenie wymiany wiedzy i doświadczeń. W tym samym miesiącu w Gdańsku zorganizowano warsztaty mające na celu wypracowanie modelowych rozwiązań w zakresie rozwoju energii odnawialnej oraz podniesienia jej efektywności do wdrożenia w gminach przez obywateli oraz przedsiębiorców. Budżet projektu wynosi ponad 1,5 mln euro, w tym unijne wsparcie to 1,3 mln euro.

Na zakończenie warto spojrzeć w przyszłość i podkreślić, że są już planowane kolejne nabory wniosków. Od 17 września do 12 listopada 2025 roku będzie można składać aplikacje o dofinansowanie zarówno na projekty duże, jak i małe, koncentrujące się na inicjatywach ekologicznych, innowacyjnych oraz zapewniających zrównoważony rozwój. To kolejna okazja dla regionu Południowego Bałtyku, by zintensyfikować działania na rzecz czystszej, bardziej odpornej na wyzwania planety.

KATARZYNA SEMPOŁOWICZ-LIPSKA
Wspólny Sekretariat Programu Interreg
Południowy Bałtyk

Moda (nie)dobra na wszystko

Język to najpiękniejszy wynalazek ludzkości. Jest czymś dużo lepszym od koła, lotów w kosmos oraz Internetu. Każdy żywy język nie jest jednak wolny od usterek. A za powstające błędy w tym skomplikowanym kodzie odpowiedzialny jest człowiek. Na szczęście można je redukować. Do tego potrzebna jest tylko – i aż – świadomość językowa.

Dlaczego język jest tak genialnym wynalazkiem? Odpowiedź jest prosta. Z kilkudziesięciu prostych dźwięków jesteśmy w stanie stworzyć niekończące się łańcuchy sensownych wypowiedzi.

Weźmy sobie dla przykładu trzy dźwięki. W piśmie oddajemy je przez litery [a], [b] oraz [l]. I oto co wychodzi? BAL, ALBA, LABA, LALA, LAL, LAB, BLA, BLA. Z trzech dźwięków powstaje kilka lub nawet kilkanaście słów, czyli jednostek mających znaczenie, które mogą poinformować odbiorcę o tym, co myśli nadawca.

Genialne – prawda? Z prostych dźwięków rodzą się słowa, ze słów – zdania, a ze zdań – całe stosy tekstów.

Ten tekst nie będzie jednak o głoskach. Zmierzamy w nieco inną stronę. Jak wspomniałem, głoski pozwalają nam tworzyć słowa. Setki i tysiące słów. Fachowcy obliczają, że w polszczyźnie jest ich obecnie ok. 320 tysięcy. Tymczasem najcięższe głowy lingwistyczne są w stanie zapamiętać ok. 30 tysięcy słów, czyli mniej więcej co dziesiąte znane dzisiaj w naszym języku. Osoba młoda, dopiero ucząca się, zna ok. 3–4 tysięcy słów.

Co to oznacza? Że nie każdy wyraz będzie rozpoznawany z taką łatwością przez ogół. Są wyrazy trudne i te prostsze, używane niezwykle rzadko i stosowane codziennie. Ten fakt rodzi nam dylematy: jak powiedzieć lub napisać coś tak, żeby inni nas zrozumieli?

Niemodna moda

Jak to się dzieje, że uczymy się nowych słów? Pierwsze poznajemy oczywiście w domu rodzinnym. Słyszymy mowę rodzicielską, wychytujemy pierwsze znaczenia. Potem (oby jak najdłużej!) przychodzi czas książek – najpierw wysłuchiwanym od innych, a następnie

czytanych samodzielnie. Kolejny etap to czas pracy i przechwytywania leksemów stosowanych przez kolegów czy koleżanki albo np. przełożonych.

W zasadzie w każdym z tych etapów jesteśmy narażeni na modę językową. A czym jest owa moda? To po prostu stosowanie jednych form językowych kosztem drugich. Wybieramy określone słowa, ponieważ ludzie z naszego otoczenia często ich używają. Zwykle zbyt często. I to rodzi sporo problemów. Niekoniecznie dla używających – znacznie częściej dla słuchających lub czytających.

Co zaś złego jest w słowach modnych? One często brzmią mądrze, pokazują wiedzę samych nadawców, są rozumiane przez innych fachowców, wśród których przebywamy... Zatem?

W odpowiedzi na taki argument przytoczmy kilka przykładów:

- *indykacyjny podział alokacji według rodzaju interwencji;*
- *wsparcie w zakresie infrastruktury oraz taboru kolejowego (...) w całości skoncentrowane w niniejszym celu szczegółowym;*
- *Strategia Produktowności 2030 wskazuje na problemy i wyzwania związane z prawidłowym funkcjonowaniem dyfuzji innowacji w polskiej gospodarce.*

W gronie osób zajmujących się rozliczaniem Funduszy Europejskich podobne zwroty są stosowane często. Konteksty są czytelne, łatwe do zdekodowania. Ale czy osoby dopiero raczkujące w dziedzinie korzystania ze środków unijnych zrozumieją, na czym polega ów „indykacyjny podział alokacji”? Czym owa alokacja jest? Jak wsparcie może być skoncentrowane? Na czym będzie skoncentrowane? Jak funkcjonuje dyfuzja innowacji? Takie pytania możemy mnożyć.

Wyrazy modne – choć wydają nam się atrakcyjniejsze – będą po wielokroć trudniejsze dla samych odbiorców. Bo ktoś, kto na co dzień nie czyta tekstów oficjalnych, urzędowych – nie zna takich określeń. I woli prostsze. Zamiast *indykatywnego* możemy użyć przymiotnika: *przybliżony*. Zamiast *interwencji* – może to być *projekt*, działanie. Zamiast *obligatoryjnego* – *obowiązkowy*. Zamiast *fakultatywnego* – *dodatkowy*, *nieobowiązkowy*.

Używanie słów modnych powinno więc stać się... niemodne.

Prosto – nie prostacko

Specjaliści używający słów modnych czasem protestują. Uważają, że jeśli podział środków finansowych nie zostanie nazwany *indykatywnym*, tylko *przybliżonym* – nie będą precyzyjni w swoich opisach. Wolą więc *implementować* prawo unijne, zamiast je wdrażać, podejmować *komplementarne* działania, zamiast uzupełniające, promować *horyzontalne* zasady unijne – zamiast ogólne, fundamentalne, przekrojowe itd.

Odpowiedź na takie argumenty może jednak być taka sama. Skąd pewność, że *indykatywny* oznacza coś więcej niż przewidywany? Czy nie jest to po prostu przerost formy nad treścią, instynktowne szukanie wyrazów brzmiących poważniej, bardziej naukowo – zamiast korzystania z naturalnych określeń w danym języku? To, że nam się coś wydaje, nie oznacza, że tak faktycznie jest.

Co więcej, naturalne określenia wcale nie sprawiają, że ktoś stosujący je na co dzień, jest prostakiem. Sformułowanie: *Przybliżony podział puli finansowej według typów działania* nie musi być gorsze pod względem stylu wobec przytaczanego wyżej *Indykatywnego podziału alokacji według rodzaju interwencji*. Jest za to dużo większa szansa, że niefachowiec zrozumie to szybciej.

Sednem sprawy jest zatem przekonanie mówiącego lub piszącego (zwłaszcza o sprawach zawiłych), by nie szedł w rejestry nieznanne przez ogół. W innym wypadku będzie to sztuka dla sztuki, taki oratorsko-erudycyjny popis, który zamiast pomagać – utrudnia życie odbiorcom. Co prawda sam autor takich popisów da folę swoim potrzebom językowym, ale nie osiągnie nic więcej.

W świecie, w którym tak szybko tracimy zainteresowanie czymkolwiek wymagającym wysiłku,

Fundusze Europejskie

Obligatoryjny

interwencja

indykatywny

ALOKACJA

horyzontalny

pisanie takich zawiłych tekstów jest po prostu nieopłacalne.

MICHAŁ WIŚNICKI

językoznawca, orędownik prostej polszczyzny w komunikacji publicznej, przekonujący do tego rodzime urzędy od ponad 15 lat
e-mail: m.wisnicki@uw.edu.pl

Punkty Informacyjne Funduszy Europejskich

Usługi PIFE

**Diagnoza
pomysłu**

**Wskazanie źródeł
wsparcia z FE**

**Konsultacje na etapie
przygotowania wniosku**

**Konsultacje na etapie
realizacji projektu**

**Szkolenia
na temat FE**

**Spotkania
informacyjne**

52

**punkty
informacyjne**

191 094

**konsultacje
w 2024 roku**

Centralny Punkt Informacyjny (Warszawa)

Główne Punkty Informacyjne

(Białystok, Gdańsk, Katowice, Kielce, Kraków,
Lublin, Łódź, Olsztyn, Opole, Poznań, Rzeszów, Szczecin,
Toruń, Warszawa, Wrocław, Zielona Góra)

Lokalne oraz Mobilne Punkty Informacyjne (w całej Polsce)

Konsultacje

telefoniczne
e-mailowe
pisemne
bezpośrednie

Zapytaj

o Fundusze Europejskie

Znajdź najbliższy
Punkt Informacyjny na
www.FunduszeEuropejskie.gov.pl/punkty

Bezpłatne konsultacje
Konsultacje indywidualne u klienta
(po uzgodnieniu z PIFE)

w Centrum

„w Centrum – Magazyn Projektów Europejskich” to kwartalnik wydawany przez jednostkę budżetową Centrum Projektów Europejskich w celu popularyzacji wiedzy o Funduszach Europejskich (FE) oraz o projektach współfinansowanych ze środków unijnych. Intencją wydawcy jest integrowanie wiedzy o dostępnych FE, które leżą w gestii różnych instytucji, i dostarczanie kompleksowych informacji potencjalnym wnioskodawcom oraz innym odbiorcom.

Redakcja

Magdalena Majewska, Agnieszka Wojda, Centralny Punkt Informacyjny Funduszy Europejskich

Redakcja współpracuje także z autorami zewnętrznymi.

Zapraszamy do zgłaszania propozycji tematów, które Państwa zdaniem warto opisać szczegółowo w kolejnych wydaniach magazynu.

Kontakt

redakcja@cpe.gov.pl
Centrum Projektów Europejskich
ul. Puławska 180
02-670 Warszawa
www.cpe.gov.pl
www.FunduszeEuropejskie.gov.pl

Publikacja jest współfinansowana ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego z programu Pomoc Techniczna dla Funduszy Europejskich 2021-2027.

Informacje podawane w magazynie „w Centrum” nie stanowią oficjalnego stanowiska Instytucji Zarządzających, Pośredniczących i Wdrażających poszczególne programy i nie mogą stanowić podstawy do formułowania jakichkolwiek roszczeń. Nie stanowią także oferty w rozumieniu prawa polskiego. Redakcja „w Centrum” nie odpowiada za błędną interpretację udzielonych informacji ani za skutki czynności podjętych na ich podstawie.

Egzemplarz bezpłatny
Nakład: 2000 egz.

Projekt okładki, opracowanie graficzne i skład

C&C Sp. z o.o. – www.ccpog.com.pl

Korekta

C&C Sp. z o.o. – www.ccpog.com.pl

Druk

C&C Sp. z o.o. – www.ccpog.com.pl

CENTRUM PROJEKTÓW
EUROPEJSKICH

www.FunduszeEuropejskie.gov.pl
www.pife.gov.pl

Punkt Informacyjny
Funduszy Europejskich

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

